

Temaatiline ülevaade

EELOTSUSE KIIRMENETLUS JA KIIRENDATUD MENETLUS

Kiiremat lahendamist vajavate kohtuasjade menetlemiseks sätestab Euroopa Liidu Kohtu põhikirja¹ artikkel 23a:

„Kodukorras võib ette näha kiirendatud menetluse ning vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanevat ala puudutavate eelotsusetaotluste menetlemiseks võib ette näha kiirmenetluse.

Need menetlused võivad ette näha, et kirjalikke seisukohti või märkusi esitatakse artiklis 23 sätestatust lühema tähtaja jooksul ning et erandina artikli 20 neljandast lõigust ei koostata kohtujuristi ettepanekut.

Kiirmenetlus võib ette näha, et poolte ja teiste artiklis 23 märgitud isikute ring, kellel on õigus kirjalikke seisukohti või märkusi esitada, on piiratud, ning et eriti kiireloomulistel juhtudel võidakse kirjalik menetlus ära jätta.“

Mis puutub kiirendatud menetlusse, siis on see kasutusel alates 2000. aastast ning seda reguleerivad praegu seoses eelotsusetaotlustega Euroopa Kohtu kodukorra² artikkel 105 ja sellele järgnevad artiklid ning seoses hagidega nimetatud kodukorra artikkel 133 ja sellele järgnevad artiklid³. Kiirendatud menetlust võib nimelt kohaldada sõltumata menetluse liigist, kui kohtuasja laad nõuab asja lahendamist lühikese aja jooksul⁴.

Taotluse lahendada asi kiirendatud menetluses esitab eelotsusemenetluses eelotsust taotlev kohus ning hagimenetluses hageja või kostja. Euroopa Kohtu president teeb otsuse pärast ettekandja-kohtuniku, kohtujuristi ja vajadusel vastaspoole ärakuulamist. Euroopa Kohtu

1 Aluslepingutele lisatud protokolli (nr 3) Euroopa Liidu Kohtu põhikirja kohta konsolideeritud versioon, muudetud redaktsioonis.

2 Euroopa Kohtu 25. septembri 2012. aasta kodukord (ELT 2012, L 265, lk 1), muudetud 18. juunil 2013 (ELT 2013, L 173, lk 65), 19. juulil 2016 (ELT 2016, L 217, lk 69) ja 9. aprillil 2019 (ELT 2019, L 111, lk 73).

3 Sellega seoses tuleb märkida, et Üldkohtu 4. märtsi 2015. aasta kodukorra (ELT 2015, L 105, lk 1) artikkel 151 näeb samuti ette võimaluse lahendada asi kiirendatud menetluses, „arvestades kohtuasja erilist kiireloomulisust ja asjaolusid“.

4 Euroopa Kohtu uues kodukorras on väljend „erakorraline kiireloomulisus“, millele varasem kodukord viitas, asendatud väljendiga „lühikese aja jooksul“.

president võib ka erandkorras otsustada, et kohaldatakse kiirendatud menetlust. Kuni 2019. aasta jaanuarini lahendas Euroopa Kohtu president kõik kiirendatud menetluse taotlused määrusega. Sellest praktikast aga loobuti ja alates 2019. aasta veebruarist nimetatakse rahuldamise või rahuldamata jätmise põhjused lühidalt kohtumenetlust lõpetavas lahendis.

Eelotsuse kiirmenetlus on aga hilisem, kuna see loodi 2008. aastal seoses liidu ja Euroopa Kohtu pädevuse laiendamisega valdkonnas, mis puudutab vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanevat ala. Võttes arvesse selle valdkonna erilist tundlikkust näis olevat vajalik luua spetsiifiline erandmenetlus, mis vajaduse korral võimaldab kaalulolevate huvide kaitset. Vastupidi kiirendatud menetlusele, mida võib kohaldada kõigis liidu õiguse valdkondades ja kõigis menetluse liikides, on Euroopa Kohtu kodukorra artiklis 107 ja sellele järgnevatel artiklites reguleeritud eelotsuse kiirmenetlus reserveeritud eelotsusetaotlustele, milles tõstatatakse küsimusi, mis kuuluvad Euroopa Liidu toimimise lepingu (EL toimimise leping) kolmanda osa V jaotises käsitletud valdkondadesse, mis puudutavad vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanevat ala.

Eelotsusetaotluse esitanud kohtu esitatud kiirmenetluse kohaldamise taotluse rahuldamise või rahuldamata jätmise otsustab Euroopa Kohtu poolt selleks määratud koda ning seda otsust ei põhjendata. Ent juhul, kui eelotsuse kiirmenetluse taotlus rahldatakse, teeb Euroopa Kohus sisulise otsuse tegemisel sageli lühikokkuvõtte eelotsusetaotluse esitanud kohtu argumentidest, mis olid aluseks selle menetluse kohaldamisele. Ka juhul, kui eelotsusetaotluse esitanud kohus ei esita taotlust eelotsuse kiirmenetluseks, kuid see menetlus näib esmapilgul olevat vajalik, võib Euroopa Kohtu president pöörduda pädeva koja poole, et see analüüsiks vajadust eelotsuse kiirmenetluse kohaldamiseks, mida võib siis teha omal algatusel.

Tuleb veel märkida, et kiirendatud menetlust ja eelotsuse kiirmenetlust reguleerivad sätted ei täpsusta üksikasjalikult asjaolusid, mille korral need menetlused on kohaldatavad. Sellega seoses on üksnes ELTL artikli 267 neljandas lõigus sõnaselgelt mainitud olukorda, mille puhul on vaja, et Euroopa Kohus teeks otsuse „võimalikult kiiresti“, see tähendab juhul, kui esitatakse eelotsuse küsimus kohtuasjas, mis puudutab kinnipeetavat isikut. Täiendavate juhiste puudumisel on käesoleva ülevaate eesmärk kirjeldada tüüpilisemaid kohtuasju, milles Euroopa Kohus on seda menetlust kohaldanud, et mõista põhjusi, mis võivad õigustada eelotsuse kiirmenetluse või kiirendatud menetluse kohaldamist.

I. Eelotsuse kiirmenetlus

1. Eelotsuse kiirmenetluse kohaldamisala

22. veebruari 2008. aasta kohtumäärus Kozłowski (C-66/08, ei avaldata, EU:C:2008:116)⁵

Selles kohtuasjas, milles eelotsusetaotlus esitati 2008. aasta veebruaris, palus Oberlandesgericht Stuttgart (liidumaa kõrgeim üldkohus Stuttgartis, Saksamaa) Euroopa Kohtul lahendada eelotsusetaotlus kiirmenetluses (*procédure préjudicielle d'urgence* (PPU)) põhjendusel, et põhikohtuasja kaebuse esitaja kinnipidamine Saksamaa territooriumil peab lõppema peatselt ning see isik võidakse ka ennetähtaegselt vabastada.

Euroopa Kohtu president märkis, et kodukorra artiklid, mis näevad ette eelotsuse kiirmenetluse ja mida eelotsusetaotluse esitanud kohus on palunud ennetavalt kohaldada, jõustuvad alles 1. märtsil 2008. Seega, kuna kõnealuses kohtuasjas esitati taotlus enne nimetatud kuupäeva, ei saanud selles asjas eelotsuse kiirmenetlust kohaldada. Euroopa Kohtu president otsustas siiski, et liikmesriikide kohtute ja Euroopa Kohtu vahelise koostöö vaimu arvestades tuleb eelotsuse kiirmenetluse taotlust tõlgendada nii, et sellega soovitakse oluliselt vähendada selle kohtuasja menetlemise kestust, ning käsitada seda kiirendatud eelotsusemenetluse (*procédure préjudicielle accélérée* (PPA))⁶ kohaldamise taotlusena (punktid 6–8).

6. mai 2014. aasta kohtumäärus G. (C-181/14, EU:C:2014:740)

Selles kohtuasjas oli Saksamaal alustatud kriminaalmenetlust isiku suhtes, kes oli müünud sünteetilisi kannabinoide sisaldavate taimede segusid. Faktiliste asjaolude asetleidmise ajal (ajavahemikus 2010 kuni 2011) ei kuulunud need ained Saksa narkootiliste ainete seaduse⁷ kohaldamisalasse, mistõttu Landgericht Itzehoe (Itzehoe apellatsioonikohus, Saksamaa) oli kohaldanud ravimikaubandust käsitlevat õigusakti⁸, millega võeti üle direktiiv 2001/83⁹. Seega oli ta leidnud, et nende toodete müük kujutas endast kahtlaste ravimite turule viimises seisnevat süütegu ja mõistnud asjaomasele isikule sellest tulenevalt vangistuse.

Bundesgerichtshof (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim üldkohus), kellele esitati kassatsioonkaebus, leidis, et põhikohtuasja lahendus sõltub sellest, kas vaidlusaluseid tooteid võib tõepoolest pidada „ravimiteks“ direktiivi 2001/83 tähenduses. Ta palus seega Euroopa Kohtult selle kohta selgitust. Lisaks taotles ta kiirmenetluse kohaldamist, märkides, et kui Euroopa Kohus peaks vastama, et need tooted ei ole ravimid, siis ei oleks asjaomast isikut saadud käesolevas asjas kriminaalvastutusele võtta, nii et teda võidakse kinni pidada ekslikult.

5 17. juuli 2008. aasta kohtuotsust Kozłowski (C-66/08, EU:C:2008:437) tutvustati aastaaruandes 2008, lk 50.

6 Vt allpool käesoleva ülevaate II osa „Kiirendatud menetlus“, rubriik „1.1. Eelotsusetaotluse esemeks oleva tõlgendusvaldkonna laad ja tundlikkus“.

7 Narkootiliste ainete seadus (Betäubungsmittelgesetz).

8 17. juuli 2009. aasta seadus, millega muudetakse ravimiseadust ja muid õigusakte (Gesetz zur Änderung arzneimittelrechtlicher und anderer Vorschriften; *BGBI.* 2009 I, lk 1990).

9 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 6. novembri 2001. aasta direktiiv 2001/83/EÜ inimtervishoiu kasutatavaid ravimeid käsitlevate ühenduse eeskirjade kohta (EÜT 2001, L 311, lk 67; ELT eriväljaanne 13/27, lk 69).

Euroopa Kohus otsustas, et eelotsuse kiirmenetlust ei saa kohaldada, kuna direktiiv 2001/83 võeti vastu EÜ artikli 95 (nüüd ELTL artikkel 114) alusel, mis kuulub EL toimimise lepingu kolmanda osa VII jaotisesse. Eelotsuse kiirmenetlus on aga mõeldud ainult selliste eelotsusetaotluste jaoks, milles esitatakse EL toimimise lepingu kolmanda osa V jaotisega hõlmatud valdkondi puudutav küsimus või küsimused (punkt 8). Euroopa Kohtu president otsustas siiski, et see kohtuasi tuleb omal algatusel lahendada kiirendatud menetluses¹⁰.

2. Eelotsuse kiirmenetluse kohaldamist õigustavad põhjused

2.1. Lapse ja vanema suhte halvenemise oht

22. detsembri 2010. aasta kohtuotsus Aguirre Zarraga (C-491/10 PPU, EU:C:2010:828)

Kõnealuses kohtuasjas olid ühe väikese tüdruku Hispaania kodanikust ja Saksa kodanikust vanemad alustanud pere harilikus viibimiskohas Hispaanias abielulahutust. Selle raames oli nende tütre ainuhooldusõigus ajutiselt antud isale, kes oli sobivam selleks, et tagada lapse perekondliku keskkonna säilimine, kuna tema ema oli teatanud oma soovist asuda koos oma uue elukaaslasega elama Saksamaale. Kui aga laps oli veetnud suve oma ema uues elukohas Saksamaal, ei pöördunud ta enam Hispaaniasse tagasi. Vanemad olid nii Hispaanias kui Saksamaal algatanud mitu menetlust, eesmärgiga saavutada vastavalt lapse tagasitoomine Hispaaniasse, Hispaanias tehtud otsuste tunnustamine ja täitmine Saksamaal ning lõplik hooldusõiguse andmine.

Neil asjaoludel esitas Oberlandesgericht Celle (liidumaa kõrgeim üldkohus Celles, Saksamaa) Euroopa Kohtule mitu küsimust, mis käsitlevad määruse nr 2201/2003¹¹ artikli 42 „Lapse tagasitoomine“ tõlgendamist.

Euroopa Kohus otsustas omal algatusel lahendada see eelotsusetaotlus kiirmenetluses. Ta tuletas sellega seoses meelde varasemat kohtupraktikat, mille kohaselt ta tunnustab kohtuasja kiire lahendamise vajadust lapse äraviimise juhtudel eeskätt siis, kui lapse lahutamine vanemast, kellele on eelnevalt ja kas või esialgselt antud lapse suhtes hooldusõigus, võib halvendada selle vanema ja lapse vahelisi suhteid või neid kahjustada ja põhjustada psüühilisi kannatusi (punkt 39). Seda kohtupraktikat antud kohtuasjas kohaldades märkis Euroopa Kohus, et kõnealune laps elab oma isast lahus juba üle kahe aasta ning suure vahemaa ja vanemate vaheliste pingeliste suhete tõttu esineb tõsine ja konkreetne oht, et lapsel puuduvad eelotsusetaotluse esitanud kohtus poolelioleva menetluse vältel oma isaga mis tahes sidemed. Euroopa Kohtu hinnangul võiks neil asjaoludel tavalise menetluse kohaldamine kahjustada tõsiselt või isegi korvamatult isa ja tema tütre vahelisi suhteid ning raskendada veelgi enam tütre integratsiooni tema perekondlikku ja sotsiaalsesse keskkonda võimaliku tagasipöördumise korral Hispaaniasse (punkt 40).

¹⁰ Vt allpool käesoleva ülevaate II osa „Kiirendatud menetlus“, rubriik „1.2. Eelotsusetaotluses käsitletav eriti tõsine õiguslik ebakindlus“.

¹¹ Nõukogu 27. novembri 2003. aasta määrus (EÜ) nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000 (ELT 2003, L 338, lk 1).

22. detsembri 2010. aasta kohtuotsus Mercredi (C-497/10 PPU, EU:C:2010:829)

Põhikohtuasja pooled olid Briti kodanik ja Prantsuse kodanik, ning vaidlus puudutas nende tütre hooldusõigust. Kui laps oli kaks kuud vana, lahkusid ema ja laps Ühendkuningriigist, kus oli lapse harilik viibimiskoht, Réunioni saarele (Prantsusmaa), ilma et isale oleks sellest eelnevalt teatatud. See lahkumine oli siiski õiguspärane, sest tol ajal oli vaid emal hooldusõigus. Seejärel algatati vanemate taotlusel Ühendkuningriigis ja Prantsusmaal menetlused eesmärgiga määrata muu hulgas kindlaks vanemlik vastutus ja lapse harilik viibimiskoht. Kui Prantsuse kohus võttis nendes punktides seisukoha ema kasuks, siis Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) (apellatsioonikohus (Inglismaa ja Wales) (tsiviilosakond), Ühendkuningriik) leidis aga, et kohtualluvus on vaja tuvastada liidu õiguse alusel, mis eeldas, et Euroopa Kohus selgitaks määruse nr 2201/2003 artiklites 8 ja 10 ette nähtud kriteeriume, mis võimaldavad lapse harilikku viibimiskohta kindlaks määrata.

Nimetatud kohus esitas seega Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse ja taotles ka kiirmenetluse kohaldamist. Oma taotluse põhjenduseks märkis ta, et kui kohtualluvus ei ole kindlaks määratud, ei saa lahendada taotlusi, mille isa esitas selleks, et tehtaks kohtumäärus, mis võimaldab tal säilitada suhteid oma lapsega. Euroopa Kohus otsustas lahendada asja kiirmenetluses, rõhutades, et see kohtuasi puudutab ühe aasta ja nelja kuu vanust last, kes on oma isast lahus olnud üle aasta. Arvestades seda, et asjaomane laps on arengu seisukohalt õrnas eas, leidis Euroopa Kohus, et selle olukorra jätkumine, mida iseloomustab isa ja lapse elukoha vaheline suur vahemaa, võib olulisel määral kahjustada lapse tulevasi suhteid isaga (punkt 39).

26. aprilli 2012. aasta kohtuotsus Health Service Executive (C-92/12 PPU, EU:C:2012:255)¹²

Selles kohtuasjas andis High Court (kõrge kohus, Iirimaa), kelle poole oli Iirimaa riigi hoolduses olevate laste eest vastutav ametiasutus pöördunud, korralduse paigutada Iiri kodanikust laps kinnisesse hooldusasutusse Ühendkuningriigis, mis oli lapse ema elukohariik. Tervishoiuspetsialistid olid leidnud, et Iirimaa ei ole ühtegi hooldusasutust, mis võiks vastata selle lapse erikaitse vajadustele.

Kuna High Courtil (kõrge kohus) tuli võtta seisukoht seoses lapse jätmisega nimetatud asutusse, esitas ta Euroopa Kohtule küsimuse, kas otsus, mille ta tegi, kuulub määruse nr 2201/2003 kohaldamisalasse ja kas enne selle otsuse täitmisele pööramist täitmise taotluse saanud liikmesriigis peab see otsus olema selles riigis tunnustatud ja täidetavaks tunnustatud.

Nimetatud kohus esitas ka taotluse kiirmenetluse kohaldamiseks, mille Euroopa Kohus rahuldaski. Eelotsusetaotluse esitanud kohus märkis sellega seoses esiteks, et laps on oma tahte vastaselt paigutatud tema kaitseks kinnisesse hooldusasutusse. Teiseks rõhutas ta, et tema enese pädevus sõltus määruse nr 2201/2003 kohaldatavusest põhikohtuasjas ja seega vastusest esitatud eelotsuse küsimustele. Lisaks märkis eelotsusetaotluse esitanud kohus pärast seda, kui Euroopa Kohus oli temalt selgitusi küsinud¹³, et lapse seisund nõuab kiireloomuliste meetmete võtmist. Nimelt saab laps varsti täisealiseks ning sellest hetkest ei kuulu teda puudutav asi enam

¹² Seda kohtuotsust tutvustati aastaaruandes 2012, lk 25 ja 26.

¹³ Euroopa Kohtu kodukorra artikli 104 lõike 5 (nüüd, pärast 25. septembrit 2012, selle määruse artikli 101 lõige 1) alusel esitatud päring.

selle kohtu pädevusse. Lisaks on tema seisundi tõttu vaja ta lühiajaliselt paigutada kinnisesse asutusse ning seada sisse selline programm, mis näeb ette järk-järgult vähenevate piirangutega vabaduse, et lapse saaks paigutada tema perekonna juurde Inglismaal (punkt 49).

10. aprilli 2018. aasta kohtumäärus CV (C-85/18 PPU, EU:C:2018:220)

Põhikohtuasjas oli vaidlus kahe Portugalis elava Rumeenia kodaniku vahel nende lapse viibimiskoha ja elatise kindlaksmääramise üle. Pärast abielupaari lahkuminekut ja ema ühisest elukohast lahkumist jäi laps elama koos oma isaga. Kuid pärast seda, kui ema oli esitanud taotluse lapse hooldusõiguse saamiseks, lahkus isa Rumeeniasse ja võttis lapse kaasa. Ema, kellele oli vahepeal antud ajutine hooldusõigus, pöördus Rumeenia kohtute poole, kes määrasid lapse Portugali tagasiviimise, kuna tema äratoomine oli olnud õigusvastane. Hoolimata sellest oli ka isa esitanud Judecătoria Oradeale (Oradea esimese astme kohus, Rumeenia) hagiavalduse, paludes määrata lapse viibimiskohaks tema elukoha Rumeenias ja mõista emalt välja elatis.

Viimati nimetatud kohus märkis, et tal tuleb esiteks võtta seisukoht seoses ema esitatud vastuväitega, et asi ei kuulu selle kohtu alluvusse, ning et selles kontekstis on vaja saada Euroopa Kohtult täpsustusi määruse nr 2201/2003 artikli 8 lõikes 1 toodud mõiste „harilik viibimiskoht“ kohta.

Euroopa Kohus otsustas omal algatusel lahendada see eelotsusetaotlus kiirmenetluses. Ta tuletas sellega seoses meelde, et tunnustab kohtuasja kiire lahendamise vajadust lapse äraviimise juhtudel eeskätt siis, kui lapse lahutamine vanemast võib halvendada nendevahelisi praegusi või tulevaseid suhteid ja põhjustada korvamatut kahju (punkt 30). Seda kohtupraktikat kohtuasja asjaoludele kohaldades märkis Euroopa Kohus, et seitsmeaastane laps elab juba ligi kaks aastat oma isaga Rumeenias ja on eraldatud oma Portugalis elavast emast, kellega tal on vaid kord kuus telefoniühendus. Neil asjaoludel ja arvestades seda, et laps on tema arengu seisukohast tundlikus eas, võis olukorra jätkumine Euroopa Kohtu hinnangul oluliselt või koguni pöördumatult kahjustada lapse suhet oma emaga. Kuna lisaks on lapse sotsiaalsed ja perekondlikud sidemed tema praeguse viibimiskoha liikmesriigis juba küllaltki tugevad, võib sellise olukorra jätkumine veelgi enam ohtu seada tema integratsiooni võimaliku tagasipöördumise korral Portugali (punktid 31 ja 32).

2.2. Vabaduse võtmine

30. novembri 2009. aasta kohtuotsus (suurkoda) Kadzoev (C-357/09 PPU, EU:C:2009:741)

Bulgaaria ametiasutused pidasid kinni dokumentideta isiku, kes väitis, et ta on sündinud Tšetšeenias, ja paigutasid ta väljasaatmiskeskusesse, kuni osutub võimalikuks viia täide tema suhtes tehtud piiripunkti toimetamise korraldus. Selle meetme täideviimiseks tuli talle siiski väljastada välismaale reisimist võimaldavad dokumendid. Kolm aastat hiljem ei olnud neid dokumente aga veel kätte saadud. Lisaks oli asjaomane isik esitanud varjupaigataotlusi ning taotlusi asendada kinnipidamine leebema meetmega, mis olid kõik rahuldamatata jätud.

Selles kontekstis pöördus nimetatud keskuse eest vastutava asutuse direktor Administrativen sad Sofia-gradi (Sofia linna halduskohus, Bulgaaria) poole, et viimane teeks omal algatusel otsuse

selle kinnipidamise jätkamise kohta. Nimetatud kohus märkis esiteks, et enne Bulgaaria välismaalaste seaduse¹⁴ muutmist direktiivi 2008/115¹⁵ ülevõtmise eesmärgil ei olnud väljasaatmiskeskuses kinnipidamise kestus üldse ajaliselt piiratud. Teiseks tõdes ta, et ei olnud ette nähtud ühtegi üleminekusätet olukordadeks, kus kinnipidamisotsused olid tehtud enne seda muudatust. Seetõttu otsustas ta esitada Euroopa Kohtule küsimused direktiivi 2008/115 artikli 15 lõigete 4–6 tõlgendamise kohta.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus taotles ka kiirmenetluse kohaldamist, märkides, et selles kohtuasjas kerkis küsimus, kas tuleb pikendada asjaomase isiku kinnipidamist või ta vabastada. See kohus märkis, et kui nõustuda sellega, et „väljasaatmine ei ole enam mõistlik“ direktiivi 2008/115 artikli 15 lõike 4 mõttes, tuleks ehk isik selle sätte kohaselt viivitamatult vabastada. Eespool esitatut silmas pidades otsustas Euroopa Kohus eelotsuse kiirmenetluse taotluse rahuldada.

17. märtsi 2016. aasta kohtuotsus *Mirza (C-695/15 PPU, EU:C:2016:188)*¹⁶

Pakistani kodanik sisenes Serbia kaudu Ungari territooriumile ja esitas selles liikmesriigis oma esimese rahvusvahelise kaitse taotluse. Kuna see kodanik lahkus Ungari ametiasutuste määratud elukohast, lõpetati tema taotluse läbivaatamine põhjusel, et ta on selle vahepeal tagasi võtnud. Seejärel peeti ta kinni Tšehhi Vabariigis ning Tšehhi ametiasutuste taotlusel võttis Ungari ta määruses nr 604/2013¹⁷ (edaspidi „Dublini III määrus“) ette nähtud korra kohaselt tagasi. Asjaomane isik esitas seejärel Ungaris teise rahvusvahelise kaitse taotluse ja selle taotluse läbivaatamise menetluses rakendati tema suhtes kinnipidamist. Taotlus jäeti vastuvõetamatuks tõttu läbi vaatamata põhjusel, et kõnealusel juhul tuli Serbia kvalifitseerida turvaliseks kolmandaks riigiks. Seega nähti selle kodaniku suhtes ette tagasi- ja väljasaatmismeetmed.

Neil asjaoludel otsustas Debreceni közigazgatási és munkaügyi bíróság (Debreceni haldus- ja töökohus, Ungari), kellele esitati kaebus teise rahvusvahelise kaitse taotluse rahuldamata jätmise otsuse peale, esitada Euroopa Kohtule küsimused selle kohta, millistel tingimustel võib liikmesriik saata taotleja turvalisse kolmandasse riiki vastavalt Dublini III määruse artikli 3 lõikele 3, ilma et ta oleks läbi viinud tema taotluse sisulist analüüsi.

Nimetatud kohus esitas ka taotluse lahendada asi kiirmenetluses, rõhutades, et asjaomase isiku suhtes rakendati kuni 1. jaanuarini 2016 kinnipidamismeedet. Vastuseks Euroopa Kohtu järelepärimisele andis eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, et nimetatud meedet oli pikendatud kuni asjaomase isiku esitatud rahvusvahelise kaitse taotluse suhtes lõpliku otsuse tegemise kuupäevani või juhul, kui seda otsust ei ole tehtud 1. märtsiks 2016, kuni selle kuupäevani. Siiski teatas eelotsusetaotluse esitanud kohus, et pärast 1. märtsi 2016 võidakse

14 Bulgaaria Vabariigi välismaalaste seadus (Zakon za chuzhdentsite v Republika Balgaria, DV nr 153, 1998), mida on muudetud 15. mail 2009 (DV nr 36, 2009).

15 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2008. aasta direktiiv 2008/115/EÜ ühiste nõuete ja korra kohta liikmesriikides ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmisel (ELT 2008, L 348, lk 98).

16 Seda kohtuotsust tutvustati aastaaruandes 2016, lk 34.

17 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta määrus (EL) nr 604/2013, millega kehtestatakse kriteeriumid ja mehhanismid selle liikmesriigi määramiseks, kes vastutab mõnes liikmesriigis kolmanda riigi kodaniku või kodakondsuseta isiku esitatud rahvusvahelise kaitse taotluse läbivaatamise eest (ELT 2013, L 180, lk 31).

kinnipidamismeedet uuesti pikendada kuni 60 päeva, tingimusel et kinnipidamise kogukestus ei ületa kuut kuud.

Euroopa Kohus viitas oma kohtupraktikale, mille kohaselt tuleb arvesse võtta asjaolu, et asjaomaselt isikult on võetud vabadus ja tema kinnipidamine sõltub põhikohtuasja vaidluse lahendusest. Lisaks tuleb isiku olukorda hinnata lähtuvalt sellest, milline see on kuupäeval, mil vaadatakse läbi eelotsusetaotluse kiirmenetluses lahendamise taotlus (punkt 34). Euroopa Kohus märkis seda kohtupraktikat kohaldades, et käesoleval juhul olid kriteeriumid täidetud. Nimelt sõltub isiku jätkuv kinnipidamine põhikohtuasja lahendusest, kuivõrd see puudutab tema esitatud rahvusvahelise kaitse taotluse tagasilükkamise seaduslikkuse küsimust (punkt 35). Euroopa Kohus rahuldab seega eelotsuse kiirmenetluse taotluse.

1. juuni 2016. aasta kohtuotsus Bob-Dogi (C-241/15, EU:C:2016:385)¹⁸

Ungari kohus tegi Rumeenia kodaniku suhtes kriminaalmenetluse läbiviimiseks Euroopa vahistamismääruse. Nimetatud isik peeti seega Rumeenias kinni ja viidi Curtea de Apel Clujsse (Cluj apellatsioonikohus, Rumeenia), et see kohus otsustaks tema vahi alla võtmise ja Ungari õigusasutustele üleandmise. Nimetatud kohus määras asjaomase isiku viivitamatu vahi alt vabastamise, kuid kohaldas tema suhtes kohtuliku kontrolli meedet.

Kuna sellel kohtul tekkis küsimus, kuidas tõlgendada raamotsuse 2002/584¹⁹ artikli 8 lõike 1 punkti c, ja täpsemalt, millised tagajärjed on sellel, kui enne Euroopa vahistamismäärust ja sellest eraldiseisvalt ei ole tehtud riigisisest vahistamismäärust, ning otsustas esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse.

Samuti taotles ta kiirmenetluse kohaldamist, rõhutades, et kuigi asjaomast isikut ei peeta vahi all, on tema suhtes siiski kohaldatud kohtuliku kontrolli meedet, mis piirab tema isikuvabadust. Euroopa Kohus otsustas, et niisugustel asjaoludel ei ole vaja seda taotlust rahuldada. Euroopa Kohtu president otsustas siiski menetleda kohtuasja eelisjärjekorras vastavalt kodukorra artikli 53 lõikele 3 (punktid 27–29).

25. juuli 2018. aasta kohtuotsus (suurkoda), Minister for Justice and Equality (Kohtusüsteemi puudused) (C-216/18 PPU, EU:C:2018:586)²⁰

Pärast seda, kui Poola kohtud olid teinud ühe isiku suhtes mitu Euroopa vahistamismäärust, peeti see isik lirimaal kinni ja võeti vahi alla, et oodata ära otsus tema üleandmise kohta Poola kohtutele. Sellega seoses viidi ta High Courti (kõrge kohus, lirimaa) ette, kus ta teatas, et ta on enda üleandmise vastu, kuna üleandmise korral tekiks tema suhtes Poola kohtusüsteemi hiljutiste seadusandlike reformide tõttu tegelik õigusemõistmisest ilmajätmise oht.

18 Seda kohtuotsust tutvustati aastaaruandes 2016, lk 41 ja 42.

19 Nõukogu 13. juuni 2002. aasta raamotsus 2002/584/JSK Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta – Teatavate liikmesriikide avaldused raamotsuse vastuvõtmisel (ELT 2002, L 190, lk 1; ELT eriväljaanne 19/06, lk 34), mida on muudetud 26. veebruari 2009. aasta raamotsusega 2009/299/JSK (ELT 2009, L 81, lk 24).

20 Seda kohtuotsust tutvustati aastaaruandes 2018, lk 65 ja 66.

Selles kontekstis tekkis High Courtil (kõrge kohus) küsimus nende seadusandlike reformide tagajärgede kohta, millest tulenevalt oli komisjon võtnud 20. detsembril 2017 vastu põhjendatud ettepaneku, milles paluti nõukogul ELL artikli 7 lõike 1 alusel tuvastada, et esineb ilmne oht, et Poola Vabariik rikub oluliselt õigusriigi põhimõtet²¹. Seega esitas ta Euroopa Kohtule mitu küsimust seisukoha kohta, mille vahistamismäärust täitev asutus peab raamotsuse 2002/584 artikli 1 lõike 3 alusel võtma, kui esineb tegelik oht, et vahistamismääruse teinud liikmesriigi kohtuvõimu sõltumatusega seoses esinevate süsteemsete või üldiste puuduste tõttu rikutakse õigust pöörduda sõltumatusse kohtusse.

Nimetatud kohus esitas ka eelotsuse kiirmenetluse taotluse, mille Euroopa Kohus rahuldas. Mis puudutab kiireloomulisuse kriteeriumi, siis viitas Euroopa Kohus selles küsimuses oma väljakujunenud kohtupraktikale ning kohaldas seda käsitletavas asjas. Ta rõhutas sellega seoses, et asjaomane isik oli vahi all ja tema kinnipidamine sõltus põhikohtuasja lahendusest, kuna vabadust piirav meede määrati Euroopa vahistamismääruste täitmisel (punktid 29 ja 30).

12. veebruari 2019. aasta kohtuotsus TC (C-492/18 PPU, EU:C:2019:108)

Ühendkuningriigi pädeva asutuse tehtud Euroopa vahistamismääruse alusel peeti Madalmaades kinni Briti kodanik ja võeti ta vahi alla. Alates sellest kuupäevast hakkas kulgema raamotsuse 2002/584 artikli 17 lõikes 3 ette nähtud 60-päevane tähtaeg, mille jooksul tuleb teha otsus Euroopa vahistamismääruse täitmise kohta. Natuke aega enne selle tähtaja möödumist tegi rechtbank Amsterdam (Amsterdami esimese astme kohus, Madalmaad) määruse, millega pikendas seda tähtaega 30 päeva võrra vastavalt raamotsuse artikli 17 lõikele 4 ja jättis asjaomase isiku vahi alla. Seejärel aga peatas nimetatud kohus tähtajatult menetluse, oodates Euroopa Kohtu vastust eelotsusetaotlusele, mis oli esitatud kohtuasjas RO (C-327/18 PPU)²². Samal ajal, st kui Briti kodaniku vahistamisest oli möödunud 90 päeva, taotles see kodanik, et tema vahistus peatataks.

Selles kontekstis tekkis rechtbank Amsterdamil (Amsterdami esimese astme kohus) küsimus seoses asjaomase isiku vahi all pidamisega, arvestades raamotsust 2002/584 ja Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artiklit 6, mis näeb ette õiguse isikuvabadusele ja turvalisusele. Nimelt tuleb asjasse puutuvate riigisiseste õigusnormide²³ kohaselt selline isik vabastada, kui tema vahistamisest on möödunud 90 päeva. Neid õigusnorme on aga tõlgendatud nii, et need võimaldavad isiku vahi alla jätta, kui vahistamismäärust täitev õigusasutus kas otsustab esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse või jääda ootama vastust sellisele taotlusele, mille on esitanud teine vahistamismäärust täitev õigusasutus. Neil kahel juhul tuleb 90 päeva pikkust tähtaega pidada peatatuks.

Rechtbank Amsterdam (Amsterdami esimese astme kohus) taotles eelotsusetaotluse lahendamist kiirmenetluses, märkides, et asjaomane isik on Madalmaades vahi all vaid Euroopa vahistamismääruse alusel, ning et ta ei saa vahistuse peatamise taotluse kohta otsust teha enne, kui Euroopa Kohus on tema eelotsusetaotlusele vastanud. Euroopa Kohus viitas oma

21 Euroopa Liidu lepingu artikli 7 lõike 1 kohane komisjoni 20. detsembri 2017. aasta põhjendatud ettepanek, mis käsitleb õigusriigi olukorda Poolas (COM(2017) 835 (final)).

22 Selles kohtuasjas tehti 19. septembril 2018 kohtuotsus RO (C-327/18 PPU, EU:C:2018:733).

23 Üleandmiseseadus (Overleveringswet, Stb. 2004, nr 195).

väljakujunenud kohtupraktikale, mille kohaselt tuleb arvesse võtta asjaolu, et asjaomaselt isikult on võetud vabadus ja tema vahi all pidamine sõltub põhikohtuasja vaidluse lahendusest, ning isiku olukorda tuleb hinnata selle kuupäeva seisuga, mil vaadatakse läbi eelotsuse kiirmenetluse taotlus. Käsitletaval juhul leidis Euroopa Kohus, et kriteeriumid on täidetud ja otsustas seega kiirmenetlust kohaldada (punktid 30 ja 31).

Ent seejärel teatas rechtbank Amsterdam (Amsterdami esimese astme kohus) Euroopa Kohtule, et ta oli teinud määruse kõnealuse vahistusmeetme teatavatel tingimustel peatamiseks, ja seda kuni ajani, mil tehakse otsus isiku üleandmise kohta Ühendkuningriigile. Tema arvutuste kohaselt oli 90 päevane tähtaeg möödunud, isegi arvestades ajavahemikku, mille jooksul see tähtaeg peatati. Neil asjaoludel leidis Euroopa Kohus, et kiireloomulisus oli ära langenud ning et seetõttu ei olnud enam vaja jätkata selle kohtuasja lahendamist kiirmenetluses.

2.3. Põhiõiguste kahjustamise oht

16. veebruari 2017. aasta kohtuotsus C. K. jt (C-578/16 PPU, EU:C:2017:127)

Selles kohtuasjas olid Süüria kodanik ja Egiptuse kodanik sisenenud Horvaatia Vabariigi väljastatud viisa abil Euroopa Liidu territooriumile ning esitanud seejärel Sloveenia Vabariigile varjupaigataotlused. Sloveenia ametiasutused saatsid seejärel Horvaatia ametiasutustele vastuvõtmispalve, kuna Horvaatia Vabariik oli Dublini III määruse kohaselt nende taotluste läbivaatamise eest vastutav liikmesriik. Horvaatia Vabariik rahuldab selle palve. Kuna aga Süüria kodanik oli rase, tuli asjaomaste isikute üleandmine lapse sünnini edasi lükata. Seejärel vaidlustasid need isikud üleandmise, väites esiteks, et sellel oleksid negatiivsed tagajärjed Süüria kodaniku tervislikule seisundile, mis võib mõjutada ka vastsündinu heaolu, ning teiseks, et Horvaatias olid nad kannatanud neile suunatud rassiliste avalduste ja vägivalda all. Üleandmisotsus tühistati kõigepealt esimeses kohtuastmes, kuid Vrhovno sodišče (Sloveenia kõrgeim kohus) jättis üleandmisotsuse apellatsiooniasemes muutmata. Ustavno sodišče (konstitutsioonikohus, Sloveenia), kelle poole asjaomased isikud pöördusid, tühistas siiski viimati nimetatud kohtu otsuse ja saatis kohtuasja sellele kohtule uue otsuse tegemiseks tagasi.

Selles kontekstis palus Vrhovno sodišče (Sloveenia kõrgeim kohus) Euroopa Kohtul täpsustada Dublini III määruse artiklis 17 ette nähtud kaalutusõigust käsitlevat sätet, mis erandina võimaldab liikmesriigil vaadata läbi talle esitatud rahvusvahelise kaitse taotluse isegi siis, kui ta selle määrusega kehtestatud kriteeriumide kohaselt selle läbivaatamise eest vastutav ei ole.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus taotles ka kiirmenetluse kohaldamist, märkides, et Süüria kodaniku tervislikku seisundit arvestades tuleb tema staatuse küsimus lahendada võimalikult kiiresti. Sellega seoses leidis Euroopa Kohus, et ei saa välistada, et kaebajad antakse Horvaatiale üle enne tavapärase eelotsusemenetluse lõppu. Kui eelotsusetaotluse esitanud kohtult paluti selgitusi²⁴, märkis viimane, et kuigi esimese astme kohus oli teinud määruse peatada asjaomaste isikute üleandmisotsuse täitmine, ei peata mitte ükski kohtulik meede selle otsuse täitmist liikmesriigi menetluse praeguses staadiumis (punktid 49 ja 50). Seega rahuldab Euroopa Kohus eelotsuse kiirmenetluse taotluse.

24 Euroopa Kohtu kodukorra artikli 101 lõike 1 alusel esitatud taotlus.

7. märtsi 2017. aasta kohtuotsus (suurkoda) X ja X (C-638/16 PPU, EU:C:2017:173)²⁵

Süüria kodanikest abielupaar ja nende kolm last, kes elavad Süürias, esitasid Belgia saatkonnale Liibanonis määruse nr 810/2009²⁶ artikli 25 lõike 1 punkti a (nn viisaeeskiri) alusel humanitaarviisa taotlused ning pöördusid siis tagasi Süüriasse. Taotlused esitati piiratud territoriaalse kehtivusega viisade saamiseks, et perekonnal oleks võimalik Süüriast lahkuda ja esitada hiljem varjupaigataotlus Belgias. Kaebajad rõhutasid, et ühe neist oli terroristlik rühmitus röövinud ja teda piinanud ning lõpuks lunaraha vastu vabaks lasknud. Üldiselt rõhutasid kaebajad julgeolekuolukorra halvenemist Süürias ning samuti asjaolu, et õigeusklike kristlaste kogukonda kuulumise tõttu on neil karta tagakiusamist. Nende taotlused jäeti rahuldamata muu hulgas seetõttu, et nad kavatsesid viibida Belgias rohkem kui 90 päeva, ja et Belgia diplomaatilised esindused ei kuulu nende asutuste hulka, kus välismaalane võib esitada varjupaigataotluse.

Conseil du contentieux des étrangers'l (välismaalaste küsimustes pädev halduskohus, Belgia), kellele esitati selle rahuldamata jätmise otsuse peale kaebus, tekkis küsimus, kui suur on liikmesriikidel selles kontekstis olev kaalutusruum, võttes eelkõige arvesse kohustusi, mis tulenevad harta artiklist 4 (piinamise ning ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise keeld) ja artiklist 18 (varjupaigaõigus). Seetõttu esitas ta Euroopa Kohtule mitu eelotsuse küsimust.

Conseil du contentieux des étrangers palus samuti lahendada kohtuasi eelotsuse kiirmenetluses. Selle taotluse põhjendamiseks tõi ta relvastatud konfliktist tingitud keerulise olukorra Süürias, asjaolu, et kaebajate lapsed on väikesed, et kaebajad on eriti haavatavad, sest nad kuuluvad õigeusklike kristlaste kogukonda, ja asjaolu, et selles kohtus on pooleli äärmiselt kiireloomuline täitmise peatamise menetlus. Sellega seoses täpsustas ta, et käesolev menetlus peatab põhikohtuasjas menetluse (punktid 30 ja 31).

Euroopa Kohus rahuldab eelotsuse kiirmenetluse taotluse. Ta rõhutas sellega seoses, et vaidlust ei ole selle üle, et vähemalt selle kuupäeva seisuga, mil vaadatakse läbi eelotsuse kiirmenetluse taotlus, valitseb oht, et kaebajaid võidakse tõepoolest kohelda ebainimlikult või alandavalt. Euroopa Kohtu sõnul tuleb seda asjaolu aga pidada kiirmenetluse kohaldamise aluseks olevaks kiireloomuliseks asjaoluks (punkt 33).

27. septembri 2018. aasta kohtumäärus FR (C-422/18 PPU, ei avaldata, EU:C:2018:784)

Nigeeria kodanik esitas Itaalias varjupaigataotluse. Ta põhjendas oma taotlust sellega, et ta oli sunnitud oma päritoluriigist lahkuma põhjusel, et riigi ametiasutused olid avastanud, et tal on homoseksuaalne suhe, ning et seetõttu võidi ta kinni pidada ja vahi alla võtta. Pärast seda, kui pädev asutus oli jätnud varjupaigataotluse rahuldamata ja Tribunale di Milano (Milano esimese astme kohus, Itaalia) jätnud selle otsuse muutmata, esitas Nigeeria kodanik esiteks kassatsioonkaebuse ja teiseks Tribunale di Milanole (Milano esimese astme kohus) ajutise

²⁵ Seda kohtuotsust tutvustati aastaaruandes 2017, lk 39 ja 40.

²⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. juuli 2009. aasta määrus (EÜ) nr 810/2009, millega kehtestatakse ühenduse viisaeeskiri (viisaeeskiri) (ELT 2009, L 243, lk 1; parandus ELT 2013, L 154, lk 10), muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta määrusega (EL nr 610/2013 (ELT 2013, C 182, lk 1).

meetme kohaldamise taotluse, paludes sel kohtul oma otsuse täitmine peatada. Riigisiseste õigusnormide²⁷ kohaselt peab aga kohus sellise peatamistaotluse suhtes otsuse tegemisel hindama seda, kas tema otsuse peale esitatud kassatsioonkaebuses esitatud väited on põhjendatud, mitte aga seda, kas nimetatud taotlejale kaasneks selle otsuse täitmisega oht tõsise ja korvamatu kahju tekkimiseks.

Tribunale di Milano (Milano esimese astme kohus) küsis Euroopa Kohtult nende riigisiseste õigusnormide kooskõla kohta direktiiviga 2013/32²⁸ koosmõjus harta artikliga 47, mis tagab õiguse tõhusale õiguskaitsevahendile.

Ka see kohus taotles kiirmenetluse kohaldamist. Ta märkis sellega seoses, et kaebajal on kohustus lahkuda viivitamatult Itaalia territooriumilt ning ta võidakse igal hetkel saata tagasi Nigeeriasse, kus teda reaalselt ohustab surmanuhtlus, piinamine või muu ebainimlik või alandav kohtlemine või karistus. Lisaks rõhutas eelotsusetaotluse esitanud kohus, et Euroopa Kohtu vastus esitatud küsimusele võib otsustavalt mõjutada seda, kas kaebaja võib jääda oma kassatsioonkaebuse lahendit oodates Itaalia territooriumile (punktid 24 ja 25). Selles kontekstis märkis Euroopa Kohus, et ei saa välistada võimalust, et kaebaja saadetakse enne tavapärase eelotsusemenetluse lõppu Nigeeriasse tagasi, ning otsustas seega eelotsuse kiirmenetluse taotluse rahuldada (punkt 27).

17. oktoobri 2018. aasta kohtuotsus UD (C-393/18 PPU, EU:C:2018:835)

Pärast abiellumist Briti kodanikuga sai üks Bangladeshhi kodanik viisa, mis võimaldas tal asuda elama Ühendkuningriiki. Seejärel sõitis paar Bangladeshhi kodaniku raseduse ajal Bangladeshhi. Nende tütar on seal sündinud ning pole kunagi Ühendkuningriigis elanud, sest isa naasis sinna üksi. Vastavalt ema väidetele, mille isa on vaidlustanud, meelitas isa teda sünnitama kolmandas riigis ning avaldas survet, et ta jääks koos lapsega elama sinna, kus ei ole gaasi, elektrit ega puhast vett, ja kus tal ei ole mitte mingisugust sissetulekut, ning kus sealne kogukond teda häbimärgistab. Seetõttu esitas ema kaebuse High Court of Justice'i (Inglismaa ja Wales) Family Divisionile (kõrge kohus (Inglismaa ja Wales), perekonnaasjade osakond, Ühendkuningriik), paludes, et laps võetaks selle kohtu kaitse alla ja antaks korraldus lasta neil Ühendkuningriiki tagasi pöörduda.

Nimetatud kohus pidas kõigepealt vajalikuks lahendada küsimus, kas lapse suhtes otsuste tegemine kuulub tema pädevusse, mis tähendab, et tuli kindlaks teha, kas võib asuda seisukohale, et lapse harilik viibimiskoht määruse nr 2201/2003 artikli 8 lõike 1 tähenduses on Ühendkuningriigis, kuigi ta ei ole kunagi selles liikmesriigis viibinud. Lisaks küsib eelotsusetaotluse esitanud kohus, kas kohtuasja asjaolud, eelkõige isa käitumine ning ema või lapse põhiõiguste rikkumine mõjutavad seda mõistet „harilik viibimiskoht“.

27 25. jaanuari 2008. aasta seadusandlik dekreet nr 25, millega võetakse üle direktiiv 2005/85/EÜ liikmesriikides pagulasseisundi omistamise ja äravõtmise menetluse miinimumnõuete kohta (Decreto legislativo n. 25 – Attuazione della direttiva 2005/85/CE recante norme minime per le procedure applicate negli Stati membri ai fini del riconoscimento e della revoca dello status di rifugiato; GURI nr 40, 16.2.2008), muudetud 17. veebruari 2017. aasta dekreetseadusega nr 13 – Kiireloomulised sätted rahvusvahelise kaitse valdkonnas menetluste kiirendamise ja ebaseadusliku sisserändega võitlemise kohta (decreto-legge n. 13 – Disposizioni urgenti per l'accelerazione dei procedimenti in materia di protezione internazionale, nonche' per il contrasto dell'immigrazione illegale; GURI nr 40, 17.2.2017), mis kinnitati muudetud redaktsioonis seadusena 13. aprilli 2017. aasta seadusega nr 46.

28 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta direktiiv 2013/32/EL rahvusvahelise kaitse seisundi andmise ja äravõtmise menetluse ühiste nõuete kohta (ELT 2013, L 180, lk 60).

Eelotsusetaotluse esitanud kohus taotles samuti, et eelotsusetaotlus lahendataks kiirmenetluses ja Euroopa Kohus rahuldab selle taotluse. Euroopa Kohus märkis sellega seoses, et kui tuvastatakse, et isa on ema sundinud, on lapse heaolu praegu väga tõsiselt ohus. Last puudutavate kohtulahendite viibimine pikendaks selle olukorra kestust ja see võib tõsiselt või isegi korvamatult kahjustada selle lapse arengut. Edasi märkis Euroopa Kohus, et selline viivitamine võib võimaliku Ühendkuningriiki tagasipöördumise korral samuti seada ohtu lapse integreerumise uude perekondlikku ja sotsiaalsesse keskkonda. Lõpuks rõhutas Euroopa Kohus, et lapse arendamise ja kujunemise muudab eriti tundlikuks asjaolu, et ta on väga noor (aasta ja kaks kuud eelotsusetaotluse esitamise kuupäeval) (punktid 26 ja 27).

II. Kiirendatud menetlus

1. Kiirendatud menetluse kohaldamist õigustavad põhjused

1.1. Eelotsusetaotluse esemeks oleva tõlgendusvaldkonna laad ja tundlikkus

22. veebruari 2008. aasta kohtumäärus Kozłowski (C-66/08, ei avaldata, EU:C:2008:116)²⁹

Põhikohtuasi puudutas Poola kodanikku, kes oli juba mitu aastat, küll mitte pidevalt ja nähtavasti ebaseaduslikult, elanud Saksamaal, kus ta kandis sel ajal ka vangistust. Üks Poola kohus oli selle kodaniku suhtes teinud Euroopa vahistamismääruse talle varem mõistetud vangistuse täideviimiseks. Selles kontekstis tekkis Oberlandesgericht Stuttgartil (liidumaa kõrgeim üldkohus Stuttgartis, Saksamaa), kellel tuli otsustada, kas anda asjaomane isik Poola ametiasutustele üle, küsimus, kuidas tõlgendada raamotsuse 2002/584 artikli 4 punktis 6 sätestatud elukoha tingimust. See säte näeb nimelt ette Euroopa vahistamismääruse vabatahtliku täitmata jätmise aluse juhuks, kui tagaotsitav „viibib vahistamismäärust täitvas liikmesriigis või on selle kodanik või omab seal elukohta“ ning see riik kohustub välismaal mõistetud karistuse täide viima.

Oberlandesgericht Stuttgart (liidumaa kõrgeim üldkohus Stuttgartis) esitas lisaks taotluse, et eelotsusetaotlus lahendataks kiirmenetluses põhjusel, et asjaomase isiku kinnipidamine Saksamaa territooriumil peaks peatselt lõppema ning ta võidakse ka tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastada.

Olles märkinud, et eelotsuse kiirmenetluse kohaldamise taotlust, mida ei saa käesolevas asjas rahuldada, tuleb käsitada kiirendatud menetluse taotlusena³⁰, lisas Euroopa Kohtu president, et see kohtuasi tekitab tõlgendamisprobleeme, mis puudutavad Euroopa seadusandja tegevuse tundlikku valdkonda ja Euroopa vahistamismääruse toimimise keskseid aspekte, mille kohta Euroopa Kohtul palutakse esimest korda otsus teha. Nimelt võivad taotletud tõlgendusel olla üldised tagajärjed nii asutustele, kellel tuleb teha Euroopa vahistamismääruse raames koostööd,

29 17. juuli 2008. aasta kohtuotsust Kozłowski (C-66/08, EU:C:2008:437) tutvustati aastaaruandes 2008, lk 50.

30 Vt eespool käesoleva ülevaate I osas „eelotsuse kiirmenetlus“ rubriik „1. Eelotsuse kiirmenetluse kohaldamisala“.

kui ka tagaotsitavate õigustele, kuna nemad on ebakindlas olukorras. Samuti leidis Euroopa Kohtu president, et kiire vastus võimaldaks vahistamismäärust täitval õigusasutusel teha otsus talle esitatud üleandmistootluse kohta parimatel võimalikel tingimustel, andes talle sellega võimaluse täita talle raamotsusega 2002/584 pandud kohustused võimalikult kiiresti (punktid 11 ja 12). Seega otsustas ta lahendada kohtuasja kiirendatud menetluses.

1.2. Eelotsusetaotluses käsitletav eriti tõsine õiguslik ebakindlus

4. oktoobri 2012. aasta kohtumäärus Pringle (C-370/12, ei avaldata, EU:C:2012:620)³¹

See kohtuasi on seotud Euroopa stabiilsusmehhanismi (ESM) loomisega pärast 2010. aastal tekkinud euroala finantskriisi. Selle rahvusvahelise finantseerimisasutuse eesmärk on nimelt mobiliseerida vahendeid ja anda finantsstabiilsustoetust euroala liikmetele, kes on tõsistes rahalistes raskustes või kellel on oht sellistesse raskustesse sattuda. Kõnealusel juhul esitas liiri parlamendiliige liiri valitsuse vastu kaebuse. Ta väitis, et otsus 2011/199³² on kehtetu, ja lisas, et 2. veebruaril 2012 sõlmitud Euroopa stabiilsusmehhanismi asutamislepingut³³ ratifitseerides, heaks kiites või vastu võttes võtab lirimaa endale kohustused, mis ei ole kooskõlas Euroopa Liidu aluseks olevate lepingutega.

Selles kontekstis pöördus Supreme Court (lirimaa kõrgeim kohus) Euroopa Kohtu poole ja palus kohaldada kiirendatud menetlust, väites, et ESMi asutamislepingu õigeaegne ratifitseerimine lirimaa poolt omab suurt tähtsust teistele Euroopa stabiilsusmehhanismi liikmetele ning eriti nendele, kellel on tarvis finantsabi. Kuigi lirimaa, nagu ka kõik teised ESMi asutamislepingu allkirjastanud liikmesriigid, oli vahepeal selle lepingu ratifitseerinud, märkis Euroopa Kohus, et selles kohtuasjas esitatud eelotsuse küsimused tõid ilmsiks ebakindluse selle lepingu kehtivuse osas. Rõhutades finantskriisi erandlikke asjaolusid, millistel see leping sõlmiti, otsustas Euroopa Kohus, et kiirendatud menetluse kohaldamine on vajalik, et võimalikult kiiresti kõrvaldada ebakindlus, mis kahjustab ESMi asutamislepingu eesmärki säilitada euroala stabiilsus (punktid 6–8).

15. veebruari 2017. aasta kohtumäärused Mengesteab (C-670/16, ei avaldata, EU:C:2017:120)³⁴ ja Jafari (C-646/16, ei avaldata, EU:C:2017:138)³⁵

Kohtuasjas Mengesteab (C-670/16) taotles Eritrea kodanik varjupaika Saksamaa ametiasutustelt, kes väljastasid talle seepeale registreerimistunnistuse, kusjuures Saksa õiguses³⁶ eristatakse selles suhtes ühelt poolt varjupaiga soovist teatamist ja sellise tunnistuse väljastamist ning teiselt poolt vormikohast varjupaigataotluse esitamist. Kui asjaomane isik oli lõpuks saanud esitada

31 27. novembri 2012. aasta kohtuotsust Pringle (C-370/12, EU:C:2012:756) tutvustati aastaaruandes 2012, lk 46–48.

32 Euroopa Ülemkogu 25. märtsi 2011. aasta otsus 2011/199/EL, millega muudetakse Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklit 136 seoses stabiilsusmehhanismiga liikmesriikide jaoks, mille rahaühik on euro (ELT 2011, L 91, lk 1).

33 Euroopa stabiilsusmehhanismi asutamisleping on sõlmitud Brüsselis 2. veebruaril 2012 järgmiste riikide vahel: Belgia Kuningriik, Saksamaa Liitvabariik, Eesti Vabariik, Lirimaa, Kreeka Vabariik, Hispaania Kuningriik, Prantsuse Vabariik, Itaalia Vabariik, Küprose Vabariik, Luksemburgi Suurhertsogiriik, Malta, Madalmaade Kuningriik, Austria Vabariik, Portugali Vabariik, Sloveenia Vabariik, Slovaki Vabariik, Soome Vabariik. See jõustus 27. septembril 2012.

34 26. juuli 2017. aasta kohtuotsust Mengesteab (C-670/16, EU:C:2017:587) tutvustati aastaaruandes 2017, lk 40 ja 41.

35 26. juuli 2017. aasta kohtuotsust Jafari (C-646/16, EU:C:2017:586) tutvustati aastaaruandes 2017, lk 42 ja 43.

36 Varjupaigaseadus (Asylgesetz) 2. septembril 2008 avaldatud redaktsioon (BGBl. 2008 I, lk 1798).

sellise varjupaigataotluse, palusid Saksa ametiasutused üheksa kuud hiljem Itaalia ametiasutustel ta vastu võtta, kuna Itaalia Vabariik oli Dublini III määruse kohaselt tema taotluste läbivaatamise eest vastutav liikmesriik. Sellest tulenevalt jäeti asjaomase isiku varjupaigataotlus rahuldamata ja ta otsustati anda üle Itaaliale. Verwaltungsgericht Mindenil (Mindeni halduskohus, Saksamaa), kellele oli üleandmisotsuse peale edasi kaevatud, tekkis ühelt poolt küsimus, kas varjupaigataotleja võiks tugineda vastuvõtmispalve esitamise tähtaja möödumisele, ja teiselt poolt, kuidas seda tähtaega arvutada. Dublini III määruse artikli 21 lõike 1 kohaselt läheb nimelt ette nähtud tähtaegade järgimata jätmise korral vastutus taotluse läbivaatamise eest üle liikmesriigile, kus taotlus esitati. Verwaltungsgericht Minden (Mindeni halduskohus) märkis siiski, et selline hilinemine oli Saksamaal väga tavaline, kuna alates 2015. aastast on varjupaiga taotlejate arv erakordselt kasvanud.

Kohtuasjas Jafari (C-646/16) olid ühe Afganistani pere liikmed ületanud Serbia ja Horvaatia vahelise piiri. Horvaatia ametiasutus korraldas seejärel nende veo Sloveenia piirini, eesmärgiga aidata neil siirduda teistesse liikmesriikidesse, et nad saaksid seal esitada rahvusvahelise kaitse taotluse, mida pere Austrias ka tegi. Kuna aga Dublini III määrus näeb ette, et vastutab see liikmesriik, kelle välispiir ületati ebaseaduslikult, siis palusid Austria ametiasutused Horvaatia ametiasutustel asjaomased isikud vastu võtta. Pere taotlused jäeti seega rahuldamata ja pereliikmed otsustati Horvaatialle üle anda. Nende otsuste peale esitatud kaebust menetlev Verwaltungsgerichtshof (Austria kõrgeim halduskohus) küsis Euroopa Kohtult, kuidas tuleb kohaldada Dublini III määruse artiklites 12 ja 13 ette nähtud elamisloa või viisa väljastamise ning liikmesriiki sisenemise ja/või seal viibimise kriteeriume.

Mõlemad eelotsusetaotluse esitanud kohtud palusid kohaldada kiirendatud menetlust ning Euroopa Kohtu president rahuldab nende taotlused.

Nendes kahes kohtuasjas märkis Euroopa Kohtu president kõigepealt, et tavaliselt ei saa nende isikute või õiguslike olukordade suur arv, keda või mida otsus, mille eelotsusetaotluse esitanud kohus peab pärast Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse esitamist tegema, potentsiaalselt puudutab, iseenesest kujutada endast erandlikku asjaolu, mis õigustaks kiirendatud menetluse kohaldamist (15. veebruari 2017. aasta kohtumäärus Mengesteab, C-670/16, ei avaldata, EU:C:2017:120, punkt 10, ja 15. veebruari 2017. aasta kohtumäärus Jafari, C-646/16, ei avaldata, EU:C:2017:138, punkt 10).

Ta lisas siiski, et antud juhul ei saa see kaalutus olla otsustava tähtsusega, kuna esitatud eelotsuse küsimustega seotud kohtuasjade arv võib takistada Dublini III määrusega loodud süsteemi toimimist ja seetõttu nõrgestada Euroopa Liidu seadusandja poolt ETL artikli 78 alusel loodud Euroopa ühist varjupaigasüsteemi. Esiteks asetuvad need kohtuasjad uudsesse konteksti, kus erakordselt suur arv varjupaigataotlusi on Saksamaal, Austrias ja liidus üldisemalt registreeritud kõnealuste tingimustega analoogsetel tingimustel. Teiseks tõstatavad need kohtuasjad probleeme, mis on otseselt seotud selle kontekstiga ning puudutavad Dublini III määrusega kehtestatud süsteemi keskseid aspekte, mille kohta Euroopa Kohtul palutakse esimest korda otsus teha. Euroopa Kohtu vastus võib seega kaasa tuua üldisi tagajärgi liikmesriikide ametiasutustele, kellel tuleb teha selle määruse kohaldamisel koostööd (15. veebruari 2017. aasta kohtumäärus Mengesteab, C-670/16, ei avaldata, EU:C:2017:120, punktid 11–13, ja 15. veebruari 2017. aasta kohtumäärus Jafari, C-646/16, ei avaldata, EU:C:2017:138, punktid 11–13).

Euroopa Kohtu presidendi hinnangul tuleneb sellest, et ebakindlus selliste varjupaigataotluste, nagu käsitletakse põhikohtuasjades, läbivaatamise eest vastutava liikmesriigi kindlaksmääramisel ei võimalda liikmesriikide pädevatel ametiasutustel näha ette haldus- ja eelarvemeetmeid, et – kooskõlas asjaomastele liikmesriikidele nii liidu õigusest kui ka rahvusvahelistest kohustustest tulenevate nõuetega – tagada nende taotluste läbivaatamine ja varjupaigataotlejate vastuvõtmine, mis vastaval juhul kuulub nende vastutusalasse. Selles erandlikus kriisiolukorras on vaja kohaldada eelotsuse kiirendatud menetlust, et võimalikult kiiresti kõrvaldada ebakindlus, mis kahjustab Euroopa ühise varjupaigasüsteemi toimimist, millega aidatakse kaasa harta artikli 18 järgimisele (15. veebruari 2017. aasta kohtumäärus Mengesteab, C-670/16, ei avaldata, EU:C:2017:120, punktid 15 ja 16 ning 15. veebruari 2017. aasta kohtumäärus Jafari, C-646/16, ei avaldata, EU:C:2017:138, punktid 14 ja 15).

28. veebruari 2017. aasta kohtumäärus M.A.S ja M.B. (C-42/17, ei avaldata, EU:C:2017:168)³⁷

Corte costituzionale (konstitutsioonikohus, Itaalia) poole pöördusid põhiseaduslikkuse küsimuses kaks Itaalia kohut, kes tahtsid teada, kas on võimalik, et nende menetluses olevates kriminaalasjades on kohtuotsusest Taricco jt³⁸ tuleneva reegli kohaldamisel rikutud seaduslikkuse põhimõtet. Euroopa Kohus oli viidatud kohtuotsuses märkinud, et kahel tema poolt tuvastatud juhul võisid käibemaksualaste süütegude aegumist käsitlevad Itaalia õigusnormid kahjustada liikmesriikidele ETL artikli 325 lõigete 1 ja 2 pandud kohustusi. Seetõttu otsustas Euroopa Kohus, et neil juhtudel on liikmesriigi pädeva kohtu ülesanne tagada ETL artikli 325 lõigete 1 ja 2 täielik õiguslik toime, jättes asjasse puutuvad riigisisese õiguse normid vajaduse korral kohaldamata.

Vastavalt selles kohtuotsuses välja toodud reeglile leidsid Itaalia kohtud, et nad ei tohiks võtta arvesse Itaalia karistusseadustikus (codice penale) kehtestatud aegumistähtaega ja seega tuleks neil teha sisuline otsus. Corte costituzionale (konstitutsioonikohus) väljendas siiski kahtlust, kas selline lahendus on kooskõlas Itaalia põhiseaduses ette nähtud süütegude ja karistuste seaduses sätestatuse põhimõttega ja tema enese poolt sellele antud tõlgendusega, kuna see põhimõtte nõuab, et karistusõiguse normid oleksid täpselt määratletud ega omaks tagasiulatuvat jõudu.

Corte costituzionale (konstitutsioonikohus) palus ka lahenda oma eelotsusetaotlus kiirendatud menetluses, märkides, et liidu õigusele antava tõlgenduse suhtes oli tekkinud suur ebakindlus, mis mõjutas pooleliolevaid kriminaalmenetlusi, ning see ebakindlus tuli kiiresti kõrvaldada (punkt 6). Euroopa Kohtu president nentis, et kiiresti antav vastus aitab selle ebakindluse kõrvaldada ning kuna ebakindlus puudutab põhiseaduse ja liidu õiguse põhjapanevaid küsimusi, siis on kiirendatud menetluse kohaldamine põhjendatud (punktid 8 ja 9).

37 5. detsembri 2017. aasta kohtuotsust M.A.S. ja M.B. (C-42/17, EU:C:2017:936) tutvustati aastaaruandes 2017, lk 30 ja 31.

38 8. septembri 2015. aasta kohtuotsus (C-105/14, EU:C:2015:555).

26. septembri 2018. aasta kohtumäärus Zakład Ubezpieczeń Społecznych (C-522/18, ei avaldata, EU:C:2018:786) ja 15. novembri 2018. aasta kohtumäärus komisjon vs. Poola (C-619/18, EU:C:2018:910)

Need kaks kohtuasja puudutavad Poola uue seaduse³⁹ kooskõla liidu õigusega. Selle seadusega, mis jõustus 3. aprillil 2018, alandati Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) liikmete pensioniiga 70. eluaastalt 65. eluaastani ning määrati kindlaks tingimused, millistel need liikmed võivad vajaduse korral oma ametis jätkata. Selles osas oli esiteks ette nähtud, et seadust kohaldatakse ametisolevate kohtunike suhtes, kes on Sąd Najwyższysse (kõrgeim kohus) ametisse nimetatud enne selle seaduse jõustumise kuupäeva, ja teiseks, et Poola Vabariigi presidendil on kaalutusõigus pikendada nende kohtunike ametisoleku aega üle 65. eluaasta.

Kohtuasjas Zakład Ubezpieczeń Społecznych (C-522/18) esitas Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) tavakoosseis enne otsuse tegemist küsimusi selle kohtu laiendatud koosseisuga kojale. Nende küsimuste analüüsimise ajal juhtis Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) tähelepanu sellele, et nimetatud seadus võib mõjutada kahe laiendatud koosseisuga koja liikme ametiaega. Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) laiendatud koosseisuga koda väljendas siiski kahtlust selle seaduse kooskõla suhtes liidu õigusega, eelkõige seoses võimalike õigusriigi põhimõtete rikkumistega, kohtunike ametist tagandamise keeluga ja kohtunike sõltumatusega ning vanuselise diskrimineerimise keelu põhimõttega. Veel leidis see kohus, et on vaja Euroopa Kohtu selgitust ja esitas eelotsusetaotluse. Ta palus ka kohaldada kiirendatud menetlust, märkides, et küsitud liidu õiguse tõlgendus on väga oluline, võimaldamaks tal teostada oma kohtulikku pädevust seaduslikult ja kooskõlas õiguskindluse põhimõttega (26. septembri 2018. aasta kohtumäärus Zakład Ubezpieczeń Społecznych, C-522/18, ei avaldata, EU:C:2018:786, punkt 12).

Samal ajal esitas komisjon ETL artikli 258 alusel Poola Vabariigi vastu liikmesriigi kohustuste rikkumise hagi kohtuasjas komisjon vs. Poola (C-619/18), leides, et nimetatud seaduse vastuvõtmisega on see liikmesriik rikkunud kohustusi, mis tulenevad ELL artikli 19 lõike 1 teisest lõigust ja harta artiklist 47. Komisjon palus ka, et see kohtuasi lahendataks kiirendatud menetluses, väljendades kahtlust, kas Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) on pärast niisuguseid õigusaktide muudatusi suuteline jätkuvalt lahendama kohtuasju, järgides iga isiku põhiõigust asja arutamisele sõltumatus kohtus (15. novembri 2018. aasta kohtumäärus komisjon vs. Poola, C-619/18, EU:C:2018:910, punkt 20).

Euroopa Kohtu president rahuldab need kaks taotlust, rõhutades eelotsusetaotluse esitanud kohtu ja komisjoni ebakindluse tõsidust, märkides, et kiiresti antav vastus võib selle ebakindluse kõrvaldada.

Ebakindluse tõsiduse suhtes märkis Euroopa Kohtu president, et see puudutab olulisi liidu õiguse küsimusi, mis seonduvad eelkõige kohtu sõltumatusega, ja tagajärgi, mis võivad selle õiguse tõlgendamisel olla Poola kõrgeima kohtu koosseisule ja isegi tema tegevusele. Selles suhtes märkis Euroopa Kohus esiteks, et kohtute sõltumatuse nõue moodustab osa õiguse õiglasele kohtulikule arutamisele olemusest, kusjuures see õigus on ülimalt tähtis, et tagada liidu õigusega isikutele antud kõikide õiguste ja ELL artiklis 2 osutatud liikmesriikide ühiste väärtuste, eeskätt õigusriigi väärtuse kaitse. Teiseks rõhutas Euroopa Kohus, et käesolevates kohtuasjades

39 8. detsembri 2017. aasta seadus Sądzie Najwyższymi (kõrgeim kohus) kohta (Ustawa o Sądzie Najwyższym; Dz. U. 2018, jrk nr 5).

käsitleva ebakindlus võib mõjutada ka õiguslase koostöö süsteemi toimimist ETL artiklis 267 ette nähtud eelotsusetaotluste mehhanismi raames, mis on Euroopa Liidu kohtusüsteemi alustala. Liikmesriikide kohtute sõltumatus ja eelkõige selliste liikmesriigi kohtute, kes lahendavad kohtuasju viimase astmena nagu Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus), sõltumatus on väga oluline (26. septembri 2018. aasta kohtumäärus Zakład Ubezpieczeń Społecznych, C-522/18, ei avaldata, EU:C:2018:786, punkt 15, ja 15. novembri 2018. aasta kohtumäärus komisjon vs. Poola, C-619/18, EU:C:2018:910, punktid 21, 22 ja 25).

Lisaks tuleb märkida, et kohtumääruses komisjon vs. Poola⁴⁰ vastas Euroopa Kohtu president ka Poola Vabariigi väidetele, mille kohaselt kiirendatud menetlus riivab tema kaitseõigusi. Viimane kritiseeris nimelt asjaolu, et kostjast riik peab esitama kõik oma argumendid ainult ühes menetluskohas ning et menetluses ei esitata repliiki ega vasturepliiki. Ta väitis veel, et komisjon on Euroopa Kohtu poole pöördumisega viivitanud ja sellist viivitust ei saa nüüd tema menetlusõigusi selliselt piirates heastada (punkt 17). Euroopa Kohtu president tuletas meelde, et on tõsi, et kiirendatud menetluses võib hagiavaldust ja kostja vastust täiendada repliigi ja vasturepliigiga üksnes juhul, kui Euroopa Kohtu president, olles ettekandja-kohtuniku ja kohtujuristi ära kuulanud, seda vajalikuks peab. Kuid isegi kui oletada, et repliigi esitamiseks ei anta luba, ei ole selge, kuidas saab kostja niisuguse repliigi ning seega selliste argumentide ja põhjenduste puudumisel, mis täiendavad hagiavalduses sisalduvaid argumente ja põhjendusi, millele kostjal on olnud täielik võimalus oma vastuses vastata, väita, et tema kaitseõigusi on rikutud seetõttu, et tal ei olnud võimalik esitada vasturepliiki. Lisaks märkis Euroopa Kohus, et liikmesriigi kohustuste rikkumise tuvastamise menetlustele Euroopa Kohtus eelneb kohtueelne menetlus, mille käigus on pooltel võimalus esitada ja täiendada oma argumente, mis neil tuleb hiljem võib-olla edasi arendada Euroopa Kohus (punktid 23 ja 24).

19. oktoobri 2018. aasta kohtumäärus Wightman jt (C-621/18, EU:C:2018:851)⁴¹

See kohtuasi algatati pärast seda, kui Prime Minister (peaminister, Ühendkuningriik) oli 29. märtsil 2017 teatanud Suurbritannia ja Põhja-liri Ühendkuningriigi kavatsusest ELL artikli 50 alusel liidust välja astuda. Selles kontekstis esitasid põhikohtuasja avaldajad, kelle hulka kuuluvad üks Parliament of the United Kingdom of Great Britain and Northern Irelandi (Suurbritannia ja Põhja-liri Ühendkuningriigi parlament) liige, kaks Scottish Parlamenti (Šoti parlament, Ühendkuningriik) liiget ja kolm Euroopa Parlamendi liiget kohtuliku kontrolli avalduse tuvastusotsuse tegemise nõudes, et kohus täpsustaks, kas, millal ja kuidas on võimalik kõnealust teadet ühepoolset tagasi võtta.

Court of Session, Inner House, First Division (Scotland) (kõrge tsiviilkohus teise astme kohtuna, esimene koda (Šotimaa), Ühendkuningriik), kellele oli avalduse rahuldamata jätmise peale edasi kaevatud, rahuldab põhikohtuasja avaldajate taotluse esitada eelotsusetaotlus. Vastupidi esimese astme kohtule leidis ta, et ei ole ei akadeemiline ega ennatlik küsida Euroopa Kohtult, kas liikmesriigil on võimalik ühepoolset tagasi võtta ELL artikli 50 lõike 2 alusel esitatud teadet enne selles artiklis viidatud kaheaastase perioodi lõppu ja jääda liitu. Ta leidis hoopis, et Euroopa

40 15. novembri 2018. aasta kohtumäärus (C-619/18, EU:C:2018:910).

41 10. detsembri 2018. aasta kohtuotsust (täiskogu) Wightman jt (C-42/18, EU:C:2018:999) tutvustati aastaaruandes 2018, lk 13 ja 14.

Kohtu vastus selgitab, millised valikuvõimalused on parlamendiliikmetel, kui nad nende teemade üle hääletavad.

Court of Session, Inner House, First Division (Scotland) (kõrge tsiviilkohus teise astme kohtuna, esimene koda (Šotimaa)) taotles kiirendatud menetluse kohaldamist. Ta rõhutas, et tema taotlus on kiireloomuline esiteks seetõttu, et see on seotud väljaastumismenetluse suhtes kehtiva kaheaasta tähtajaga, mis algas 29. märtsil 2017, ning teiseks vajaduse tõttu korraldada enne 29. märtsi 2019 Ühendkuningriigi parlamendis selle teema arutamine ja selle üle hääletamine.

Euroopa Kohtu president leidis, et eelotsusetaotluse esitanud kohus on esitanud põhjendused, mis annavad kindlalt tunnistust asja kiire lahendamise vajadusest. Sellega seoses märkis Euroopa Kohtu president, et kui kohtuasi tekitab tõsise ebakindluse seoses liikmesriigi konstitutsioonilist õigust ja liidu õigust puudutavate põhjanevate küsimustega, võib sellise kohtuasja erilisi asjaolusid arvestades olla vaja menetleda seda lühikese aja jooksul. Võttes seega arvesse, et ELL artikli 50 rakendamine on Ühendkuningriigi ja liidu konstitutsioonilise korra jaoks väga oluline, võis juhtumi erilisi asjaolusid pidada Euroopa Kohtu presidendi hinnangul selliseks, mis andsid alust kõnealuse kohtuasja menetlemiseks lühikese aja jooksul (punktid 10 ja 11).

1.3. Põhiõiguste riive oht

15. juuli 2010. aasta kohtumäärus Purrucker (C-296/10, ei avaldata, EU:C:2010:446)

Põhikohtuasja pooled olid Saksa kodanik ja Hispaania kodanik ning kohtuasi puudutas nende kaksikutest laste hooldusõigust. Vähem kui aasta pärast laste sündi vanemad lahutasid ning sõlmisid notariaalse lepingu, mis kinnitas ema soovi koos lastega oma päritoluriiki Saksamaale pöörduda. Kuid lõpuks viis ema Saksamaale vaid ühe lastest, kuna teine pidi meditsiinilistel põhjustel jääma ajutiselt koos oma isaga Hispaaniasse. Sellest ajast saati ei ole perekonna olukord muutunud.

Mõlema vanema taotlusel on algatatud mitu menetlust. Nii taotles isa Hispaanias esialgse õiguskaitse meetmete kohaldamist, mida ka tehti, kuigi ei ole välistatud, et seda menetlust võib lugeda laste hooldusõiguse määramist puudutavaks sisuliseks menetluseks. Seejärel nõudis ta Saksamaal selle Hispaania otsuse täitmist, millega nimetatud meetmed määrati, ning see menetlus oligi aluseks kohtuotsusele Purrucker⁴². Samal ajal esitas ema Saksamaal kahe lapse hooldusõiguse määramiseks avalduse asja sisuliseks arutamiseks, mille lahendamine määrati Amtsgericht Stuttgartile (Stuttgarti esimese astme kohus, Saksamaa).

Viimati nimetatud kohus esitas Euroopa Kohtule küsimuse, paludes selgitada, kas määruse nr 2201/2003 artikli 19 lõike 2 – mis reguleerib olukorda, kus vanemlikku vastutust puudutavate vaidluste lahendamisel on mitu kohtuasja samal ajal pooleli – kohaldamisel tuleb kohut, kellele on esitatud esialgse õiguskaitse meetmete kohaldamise taotlus (käesoleval juhul Hispaania kohus), pidada „kohtuks, kellele hagi on esitatud esimesena“ võrreldes teise liikmesriigi kohtuga, kellele on esitatud avaldus asja sisuliseks arutamiseks (käesoleval juhul Amtsgericht Stuttgart (Stuttgarti esimese astme kohus)), millel on sama ese.

42 15. juuli 2010. aasta kohtuotsus (C-256/09, EU:C:2010:437). Seda kohtuotsust tutvustati aastaaruandes 2010, lk 50 ja 51.

Amtsgericht Stuttgart (Stuttgarti esimese astme kohus) palus ka kohaldada kiirendatud menetlust, märkides, et vaidlusalune kohtualluvuse küsimus kahes erineva liikmesriigi kohtus, kuhu on pöördutud samas asjas, ei ole siiani menetluse kestusele vaatamata lihtsustanud tegeliku sisulise küsimuse lahendamist. Need tingimused mõjutavad tema hinnangul poolte käitumist viisil, mis kahjustab laste perekondlikke sidemeid. Nimelt pole lastel enam omavahel ega teise vanemaga juba kolm aastat mingisugust kontakti. Lisaks märkis Amtsgericht Stuttgart (Stuttgarti esimese astme kohus), et lapse enda hoole alla võtmine Saksa kodaniku poolt, sealhulgas tema ravikulude kanda võtmine ja tema vastuvõtmine õppeasutusse sõltuvad lapse õiguslikust olukorrast. Seda hooldusõigust mõjutab praegu kahtlus, kas Hispaania kohtu poolt hooldusõiguse valdkonnas võetud esialgse õiguskaitse meede on Saksamaal kehtiv ja tunnustatav. Arvestades neid asjaolusid ja erinevate menetluste tõttu juba kulunud aega leidis Euroopa Kohtu president, et on asjakohane anda eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimustele vastused võimalikult kiiresti, mistõttu on kiirendatud menetluse kohaldamine põhjendatud (punktid 7–9).

9. septembri 2011. aasta kohtumäärus Dereci jt (C-256/11, ei avaldata, EU:C:2011:571)⁴³

Selles kohtuasjas soovisid viis kolmandate riikide kodanikku elada Austrias oma liidu kodanikest pereliikmete juures (nende abikaasa, lapsed või nende vanemad), kes elasid selles riigis, mille kodanikud nad olid. Kuid need liidu kodanikud ei olnud kunagi kasutanud oma õigust vabalt liikuda. Vastupidi teatavatele asjaomastele kolmandate riikide kodanikele, ei olnud nad pealegi viimatinimetatutest majanduslikult sõltuvad. Viie kolmanda riigi kodaniku esitatud elamisloataotlused jäeti rahuldamata, millega kaasnesid nelja isiku puhul väljasaatmisotsus ja territooriumilt väljasaatmise meetmed.

Verwaltungsgerichtshof (Austria kõrgeim halduskohus), kelle poole selles kontekstis pöörduti, tõstatas küsimuse, kas Euroopa Kohtu poolt kohtuotsuses Ruiz Zambrano⁴⁴ esitatud juhised olid ühe või mitme põhikohtuasja kaebuse esitaja suhtes kohaldatavad.

Verwaltungsgerichtshof (Austria kõrgeim halduskohus) palus lahendada oma eelotsusetaotluse kiirendatud menetluses. Ta viitas selles taotluses väljasaatmisotsustele, mis olid tehtud põhikohtuasjade kaebajatest enamuse suhtes ning mis täideviimise korral mõjutaksid neid ja nende pereliikmeid isiklikult. Ta täpsustas selles osas, et vähemalt ühe kaebaja puhul oli keeldutud väljasaatmisotsuse täitmise peatamisest selle otsuse peale esitatud edasikaebuse menetlemise ajaks ning seega võidakse väljasaatmismeede täide viia igal ajal. Üldiselt rõhutas ta asjaolu, et kaebajaid ähvardav kohese väljasaatmise oht võtab neilt võimaluse elada tavapärasest pereelu, asetades nad ebakindlasse olukorda. Lisaks märkis Verwaltungsgerichtshof (Austria kõrgeim halduskohus), et tal on hetkel menetluses – nagu ka muudel Austria ametiasutustel – suur arv sarnaseid asju ning lähiajal on kohtuotsuse Ruiz Zambrano⁴⁵ tõttu oodata seda laadi asjade arvu kasvu.

Euroopa Kohtu president otsustas kiirendatud menetluse taotluse rahuldada. Ta tuletas kõigepealt meelde, et õigus perekonnaelu austamisele kuulub ühenduse õiguskorras kaitstavate

43 15. novembri 2011. aasta kohtuotsust Dereci jt (C-42/11, EU:C:2011:734) tutvustati aastaaruandes 2011, lk 20 ja 21.

44 8. märtsi 2011. aasta kohtuotsus (C-34/09, EU:C:2011:124).

45 8. märtsi 2011. aasta kohtuotsus (C-34/09, EU:C:2011:124, punktid 12, 13 ja 15).

põhiõiguste hulka ning seda on kinnitatud harta artiklis 7. Seejärel rõhutas ta, et Euroopa Kohtu vastus esitatud küsimustele võib kõrvaldada ebakindluse, mis mõjutab põhikohtuasjade kaebajate olukorda, ning et järelikult aitab see, kui ta vastab väga lühikese aja jooksul, lõpetada kiiremini ebakindluse, mis takistab neil tavapärast pereelu elada (punktid 16 ja 17).

6. mai 2014. aasta kohtumäärus G. (C-181/14, EU:C:2014:740)

Selles kohtuasjas, mida on käsitletud eespool⁴⁶, jättis Euroopa Kohus eelotsusetaotluse esitanud kohtu kiirmenetluse taotluse rahuldamata. Euroopa Kohtu president otsustas siiski, et see kohtuasi tuleks omal algatusel lahendada kiirendatud menetluses. Ta leidis nimelt, et kiirendatud menetlus on vajalik, kui isiku kinnipidamine sõltub eranditult vastusest, mis eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimusele antakse. Sellega seoses tuletas ta eelkõige meelde, et ELTL artikli 267 neljas lõik näeb ette, et Euroopa Kohus teeb otsuse võimalikult kiiresti, kui liikmesriigi kohtus pooleliolev kohtuasi puudutab kinnipeetavat isikut (punktid 10 ja 11).

5. juuni 2014. aasta kohtumäärus Sánchez Morcillo ja Abril García (C-169/14, EU:C:2014:1388)

Kõnealusel juhul olid füüsilised isikud saanud pangalt laenu, millega kaasnes nende eluasemele hüpoteegi seadmine. Kuna nad ei täitnud igakuist laenumaksete tasumise kohustust, oli algatatud täitemenetlus hüpoteegiga koormatud kinnisasja sundmüügiks enampakkumisel. Asjaomased isikud esitasid seejärel sundtäitmise menetluse suhtes vastuväite ning selle rahuldamata jätmisel esitasid nad apellatsioonkaebuse Audiencia Provincial de Castellónile (Castellóni provintsi kohus, Hispaania).

Nimetatud kohus selgitas, et kuigi Hispaania tsiviilkohtumenetluse normid⁴⁷ võimaldavad kaevata edasi otsuse, millega rahuldatakse võlgniku vastuväide ja lõpetatakse täitemenetlus, ei võimalda need siiski võlgnikul, kelle vastuväide jäeti rahuldamata, edasi kaevata esimese astme kohtu otsust jätkata täitemenetlust. Nimetatud kohus kahtles siiski, kas need riigisisised õigusnormid on kooskõlas direktiivis 93/13⁴⁸ taotletud tarbijate kaitse eesmärgiga ja harta artiklis 47 tunnustatud õigusega tõhusale õiguskaitsevahendile. Ta rõhutas sellega seoses, et võlgnikele edasikaebevõimaluse andmisel võib olla otsustav tähtsus, kuna teatavad laenulepingu tingimused võivad olla ebaõiglased direktiivi 93/13 tähenduses.

Selles kontekstis palus Audiencia Provincial de Castellón (Castellóni provintsi kohus) kiirendatud menetluse kohaldamist, rõhutades, et Euroopa Kohtu vastus võib avaldada olulist mõju kohtumenetlustele Hispaanias. Nimelt puutub majanduskriisi kontekstis erakordselt suur arv füüsilisi isikuid kokku nende eluasemete suhtes seatud hüpoteegiga tagatud nõuete täitmismeetmetega. Pealegi, mis puudutab konkreetselt põhikohtuasja kaebajaid, siis kuna

46 Vt eespool käesoleva ülevaate I osas „eelotsuse kiirmenetlus“, rubriik „1. Eelotsuse kiirmenetluse kohaldamisala“.

47 14. mai 2013. aasta seadus 1/2013 hüpoteeklaenu lepingute võlgnike kaitse tugevdamise, võla restruktureerimise ja sotsiaalüüri kohta (Ley 1/2013 de medidas para reforzar la protección a los deudores hipotecarios, reestructuración de deuda y alquiler social; BOE nr 116, 15.5.2013, lk 36373), millega muudeti 7. jaanuari 2000. aasta tsiviilkohtumenetluse seadust (Ley de enjuiciamiento civil, BOE nr 7, 8.1.2000, lk 575), mida on omakorda muudetud 28. juuni 2013. aasta dekreetseadusega 7/2013, mis käsitleb kiireloomulisi fisikaal- ja eelarvemeetmeid ning meetmeid teadusuuringute, arengu ja innovatsiooni edendamiseks (decreto-ley 7/2013 de medidas urgentes de naturaleza tributaria, presupuestarias y de fomento de la investigación, el desarrollo y la innovación, BOE nr 155, 29.6.2013, lk 48767).

48 Nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiiv 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes (EÜT 1993, L 95, lk 29; ELT eriväljaanne 15/2, lk 288).

nende vastuväitel ei olnud peatavat toimet, võivad nende eluasemed olla enampakkumisel müüdud juba enne Euroopa Kohtu otsuse tegemist (punktid 7 ja 8).

Euroopa Kohtu president märkis, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt ei ole see, et lahend, mille eelotsusetaotluse esitanud kohus peab tegema pärast eelotsusetaotlusega Euroopa Kohtu poole pöördumist, puudutab potentsiaalselt suurt arvu isikuid või õiguslikke olukordi, iseenesest erandlik asjaolu, mis õigustaks kiirendatud menetluse kohaldamist. Kõnealusel asjas esines aga lisaks asjaomaste võlgnike arvule oht, et omanikud võisid kaotada enda eluasemed, mis oleks pannud nii nemad kui nende pereliikmed eriti keerulisse olukorda. Seda olukorda raskendas veelgi asjaolu, et kui oleks pidanud selguma, et täitemenetlus on toimunud liikmesriigi kohtu poolt tühisteks tunnistatud ebaõiglasi tingimusi sisaldava laenulepingu alusel, siis täitemenetluse tühistuse korral seisneks võlgniku kaitse üksnes rahalises hüvitisel, mis ei võimalda taastada eelnevat olukorda, kus võlgnik oli enda eluaseme omanik. Arvestades neid asjaolusid ja seda, et Euroopa Kohtu võimalikult kiire vastus võis vähendada oluliselt asjaomaste isikute elukoha kaotuse ohtu, rahuldab Euroopa Kohtu president kiirendatud menetluse taotluse (punktid 10–13).

1. veebruari 2016. aasta kohtumäärus Davis jt (C-698/15, ei avaldata, EU:C:2016:70)⁴⁹

Kõnealusel juhul vaidlustasid füüsilised isikud briti õigusakti⁵⁰, mis andis Secretary of State for the Home Departmentile (Suurbritannia ja Põhja-liri Ühendkuningriigi siseminister) õiguse panna üldkasutatava telekommunikatsiooniteenuse operaatoritele kohustus säilitada maksimaalselt 12 kuu jooksul kõiki andmeid elektroonilise side teenuse kohta, kuid nende teenuste sisu säilitamine oli siiski välistatud. Need isikud leidsid, et nimetatud riigisisene õigusakt ei ole kooskõlas harta artiklitega 7 ja 8 ega vasta nõuetele, mis tulenevad kohtuotsusest Digital Rights Ireland jt⁵¹, milles Euroopa Kohus tunnistas kehtetuks direktiivi 2006/24⁵². Kuna nende kaebused rahuldati esimeses kohtuastmes, siis esitas siseminister apellatsioonkaebuse Court of Appealile (England & Wales) (Civil Division) (apellatsioonikohus (Inglismaa ja Wales) (tsiviilkolleegium), Ühendkuningriik). Nimetatud kohus esitas Euroopa Kohtule mitu küsimust kohtuotsuse Digital Rights Ireland jt⁵³ kohaldamisala kohta.

Selles kontekstis palus eelotsusetaotluse esitanud kohus samuti kohaldada kiirendatud menetlust. Selle põhjenduseks märkis ta esiteks, et oleks soovitatav liita tema eelotsusetaotlus kohtuasjaga Tele2 Sverige (C-203/15), mis oli sel ajal Euroopa Kohtu menetluses, või käsitleda neid asju paralleelselt. Teiseks väitis ta, et vaidlusalune briti õigusakt kaotab kehtivuse 31. detsembril 2016 ja et ei ole kindel, milline on kohtuotsuse Digital Rights Ireland jt⁵⁴ toime, arvestades kõiki õigusakte, mida liikmesriigid võivad elektroonilise sidega seotud andmete säilitamise valdkonnas vastu võtta (punkt 9).

49 21. detsembri 2016. aasta kohtuotsust Tele2 Sverige ja Watson jt (C-203/15 et C-698/15, EU:C:2016:970) tutvustati aastaaruandes 2016, lk 56.

50 2014. aasta seadus andmete säilitamise ja uurimisvolituste kohta (Data Retention and Investigatory Powers Act 2014).

51 8. aprilli 2014. aasta kohtuotsus (C-293/12 ja C-594/12, EU:C:2014:238).

52 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. märtsi 2006. aasta direktiiv 2006/24/EÜ, mis käsitleb üldkasutatavate elektrooniliste sideteenuste või üldkasutatavate sidevõrkude pakkujate tegevusega kaasnevate või nende töödeldud andmete säilitamist ja millega muudetakse direktiivi 2002/58/EÜ (ELT 2006, L 105, lk 54).

53 8. aprilli 2014. aasta kohtuotsus (C-293/12 ja C-594/12, EU:C:2014:238).

54 8. aprilli 2014. aasta kohtuotsus (C-293/12 ja C-594/12, EU:C:2014:238).

Olles tuvastanud, et vaidlusalune õigusakt võib kaasa tuua harta artiklites 7 ja 8 sätestatud põhiõiguste raskeid riiveid, leidis Euroopa Kohtu president, et lühikese aja jooksul antav vastus võib tõepoolest kõrvaldada kahtlused, mis eelotsusetaotluse esitanud kohtul on võimalike riivete ja nende võimaliku põhjendatuse suhtes. Euroopa Kohtu president leidis, et liikmesriikide kohtute ja Euroopa Kohtu vahelist koostöövaimu arvesse võttes on kiire vastamine põhjendatud ka nimetatud õigusakti kehtivusaja tõttu. Neil põhjustel otsustas Euroopa Kohtu president kohaldada kiirendatud menetlust.

1.4. Tõsiste keskkonnakahjustuste oht

13. aprilli 2016. aasta kohtumäärus *Pesce jt (C-78/16 ja C-79/16, ei avaldata, EU:C:2016:251)*⁵⁵

Eesmärgiga ennetada *Xylella fastidiosa* bakteri levikut, kohustas Servizio Agricoltura della Regione Puglia (Apuulia piirkonna põllumajandusamet, Itaalia) mitut põllumajandusmaade omanikku võtma maha nende omandis olevatel maadel oliivipuud, mis loetakse bakteriga nakatunuks, ning samuti kõik peremeestaimed neid oliivipuid ümbritseval 100 meetrise raadiusega alal. Nimetatud omanikud esitasid kaebused, taotledes kõnealuste otsuste tühistamist põhjendusel, et rakendusotsus 2015/789⁵⁶, millel need otsused põhinesid, oli vastuolus proportsionaalsuse põhimõttega ja ettevaatuspõhimõttega ning oli põhjendamata.

Neil asjaoludel otsustas Tribunale amministrativo regionale per il Lazio (Lazio maakonna halduskohus, Itaalia), kellele need kaebused esitati, ajutiselt peatada asjaomaste riigisiseste meetmete täitmise ning esitada Euroopa Kohtule küsimuse, kas rakendusotsus 2015/789 on liidu õigusega kooskõlas.

Nimetatud kohus palus ka, et tema eelotsusetaotlus lahendataks kiirendatud menetluses. Taotluse põhjenduseks tõi ta välja taimede kõrvaldamise otsuste täitmisega kaasnevate tagajärgede tõsiduse, mis ei kahjusta üksnes põhikohtuasja kaebajaid, vaid ka maastiku terviklikkust, majandustegevust, põhjavee kvaliteeti, toidutarneahelat ja rahvatervist. Samuti ei saa neid otsuseid lugeda ajutisteks, kuna need mõjutavad lõplikult ja pöördumatult kõnealuste taimede ökosüsteemi (punkt 8).

Euroopa Kohtu president rahuldab kiirendatud menetluse taotluse. Sellega seoses tõdes ta ühelt poolt, et kõnealuste taimede kõrvaldamise otsuste täitmise peatamise pikendamine võib kaasa aidata *Xylella* bakteri levikule liidus, ja teiselt poolt, et nende otsuste rakendamine võib tekitada pöördumatuid tagajärgi ökosüsteemile ja põhjustada kaebajatele korvamatut kahju (punkt 9).

55 9. juuni 2016. aasta kohtuotsust *Pesce jt (C-78/16 ja C-79/16, EU:C:2016:428)* tutvustati aastaaruandes 2016, lk 26.

56 Komisjoni 18. mai 2015. aasta rakendusotsus (EL) 2015/789 *Xylella fastidiosa* (Wells jt) liitu sissetoomise ja seal levimise vastu võetavate meetmete kohta (ELT 2015, C 125, lk 36).

11. oktoobri 2017. aasta kohtumäärus komisjon vs. Poola (C-441/17, ei avaldata, EU:C:2017:794)

Komisjon palus Euroopa Kohtul tuvastada, et Poola Vabariik on rikkunud direktiivist 92/43⁵⁷ (nn elupaikade direktiiv) ja direktiivist 2009/147⁵⁸ (nn linnudirektiiv) tulenevaid kohustusi metsamajandamise meetmete tõttu, mis olid ette nähtud seoses Białowieża metsaga („Puszcza Białowieska“), mis on üks Euroopa paremini säilinud loodusmetsi ja on kantud Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Hariduse, Teaduse ja Kultuuri Organisatsiooni (UNESCO) maailmapärandi nimekirja. Täpsemalt oli Minister Środowiska (keskkonnaminister, Poola), viidates kahjuliku putukaliigi (kuuse-kooreürask) levikule, heaks kiitnud metsamajandamiskava muudatuse, võimaldades suurendada puidu kasutamist ja tegevust piirkondades, kus kogu sekkumine oli siiani välistatud. Selles kontekstis oli alanud laiaulatuslik puude raie.

Selles kohtuasjas oli kõigepealt Euroopa Kohtu president juba nõustunud komisjoni taotlusega lahendada kohtuasi eelisjärjekorras. Seejärel kohustas asepresident Euroopa Kohtu kodukorra artikli 160 lõike 7 alusel Poola Vabariiki peatama metsamajandamise meetmed ajani, mil tehakse määrus, mis lõpetab komisjoni taotletud ajutiste meetmete kohaldamise menetluse⁵⁹. Vaatamata sellele otsustas Euroopa Kohtu president ka omal algatusel kohaldada kiirendatud menetlust. Ta tõdes sellega seoses, et komisjoni ja Poola Vabariigi vahelisest vaidlusest ilmneb, et esineb vahetu ja tõenäoliselt tõsine oht keskkonnale. Ühelt poolt võib Poola Vabariigi sõnul nende metsamajandamise meetmete peatamise pikendamine kaasa aidata kahjuliku putukaliigi levikule, mis tooks kaasa Białowieża metsa ökosüsteemi olulise hävimise ja sellest tulenevalt tekiks keskkonnakahjustus, mis võib kujutada endast otsest ohtu inimeste elule ja tervisele. Teiselt poolt võib komisjoni sõnul nende toimingute elluviimine tuua kaasa pöördumatuid tagajärgi elupaikade direktiivis ja linnudirektiivis nimetatud looduslikele elupaikadele ja loomaliikidele, mille kaitseks oli Puszcza Białowieska Natura 2000 ala määratud. Neil asjaoludel leidis Euroopa Kohtu president, et võimalikult kiire vastus kõnealuste metsamajandamise meetmete kooskõla kohta liidu õigusega võib leevendada nende peatamise pikendamisest või nende täitmisest tulenevat ohtu (punktid 12–14).

2. Kiirendatud menetluse ja ajutiste meetmete kohaldamise suhe liikmesriigi kohustuste rikkumise hagi raames**11. oktoobri 2017. aasta kohtumäärus komisjon vs. Poola (C-441/17, ei avaldata, EU:C:2017:794)**

Nagu eespool märgitud⁶⁰, esitas komisjon Poola Vabariigi vastu liikmesriigi kohustuste rikkumise hagi, milles palus tuvastada, et Poola Vabariik on rikkunud elupaikade direktiivist ja linnudirektiivist tulenevaid kohustusi. Sellega seoses esitas komisjon ELTL artikli 279 ja Euroopa

57 Nõukogu 21. mai 1992. aasta direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT 1992, L 206, lk 7; ELT eriväljaanne 15/02, lk 102).

58 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 30. novembri 2009. aasta direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT 2010, L 20, lk 7).

59 Vt tagapool käesoleva ülevaate II osa „Kiirendatud menetlus“, rubriik „2. Kiirendatud menetluse ja ajutiste meetmete kohaldamise suhe liikmesriigi kohustuste rikkumise hagi raames“.

60 Vt eespool käesoleva ülevaate II osa „Kiirendatud menetlus“, rubriik „1.4. Tõsiste keskkonnakahjustuste oht“.

Kohtu kodukorra artikli 160 lõike 2 alusel taotluse kohaldada kuni Euroopa Kohtu sisulise otsuse tegemiseni ajutisi meetmeid.

Komisjon taotles Euroopa Kohtu kodukorra artikli 160 lõike 7 alusel ülnimetatud ajutiste meetmete kohaldamist veel enne kostja seisukohtade esitamist, kuna oli suur oht, et Puzsca Białowieška Natura 2000 ala elupaiku ja terviklikkust kahjustatakse tõsiselt ja pöördumatult. Euroopa Kohtu asepresident rahuldab selle taotluse ja kohustas Poola Vabariiki, välja arvatud juhul, kui tegemist on ohuga avalikule julgeolekule, peatama kõnealuste metsamajandamise meetmete rakendamine kuni ajutiste meetmete kohaldamise menetlust lõpetava kohtumääruse tegemiseni (27. juuli 2017. aasta kohtumäärus komisjon vs. Poola, C-441/17 R, ei avaldata, EU:C:2017:622).

Mis puutub ajutiste meetmete kohaldamise taotluse ja Euroopa Kohtu presidendi poolt omal algatusel kohaldatud kiirendatud menetluse suhtesse, siis märkis kohtu president, et kuigi on tõsi, et Euroopa Kohtu menetluses on jätkuvalt taotlus ajutiste meetmete kohaldamiseks, ei ole selle taotluse ja kiirendatud menetluse taotluse ese ja kohaldamise tingimused sellegipoolest samad. Käesolevas asjas näib siiski, ilma et see piiraks ajutiste meetme kohaldamise menetlust lõpetava kohtumääruse tegemist, et kiirendatud menetluse kohaldamine on (eespool rubriigis „1.4. Tõsiste keskkonnakahjustuste oht“ märgitud põhjustel) käesoleva kohtuasja laadi arvestades põhjendatud (punktid 15 ja 16).

15. novembri 2018. aasta kohtumäärus komisjon vs. Poola (C-619/18, EU:C:2018:910)

Nagu eespool märgitud⁶¹, esitas komisjon Poola Vabariigi vastu liikmesriigi kohustuste rikkumise hagi, milles ta palus tuvastada, et kuna Poola Vabariik võttis vastu hiljutise seaduse Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohta, siis on ta rikkunud ELL artikli 19 lõike 1 teisest lõigust ja harta artiklist 47 tulenevaid kohustusi. Sellega seoses esitas komisjon ETL artikli 279 ja Euroopa Kohtu kodukorra artikli 160 lõike 2 alusel ajutiste meetmete kohaldamise taotluse ajaks, mil Euroopa Kohus teeb sisulises küsimuses kohtuotsuse.

Lisaks palus komisjon Euroopa Kohtu kodukorra artikli 160 lõike 7 alusel nimetatud ajutisi meetmeid kohaldada veel enne, kui Poola Vabariik esitab oma seisukohad, arvestades, et liidu õiguse kohaldamise kontekstis tuleneb rikkumisest tõhusa kohtuliku kaitse põhimõtte seisukohast vahetult tõsise ja pöördumatu kahju oht. Euroopa Kohtu asepresident rahuldab selle taotluse jai tegi kohtumääruse, millega kohustas Poola Vabariiki viivitamata ja kuni ajutiste meetmete kohaldamise menetlust lõpetava kohtumääruse tegemiseni: esiteks, peatama seaduse Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) kohta teatavate sätete kohaldamise; teiseks, võtma kõik vajalikud meetmed, tagamaks, et Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) kohtunikud, keda nimetatud sätted puudutavad, saaksid täita oma ülesandeid samal ametikohal ja et neil on sama staatus ja samad õigused ning neile kohaldatakse samu töötingimusi, mis kehtisid nende suhtes enne selle seaduse jõustumist; kolmandaks, hoiduma kõikidest meetmetest, mille kohaselt nimetatakse ametisse Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) kohtunikud, ning hoiduma kõikidest meetmetest, mille kohaselt nimetatakse ametisse kõnealuse kohtu uus esimene esimees või määratakse isik, kes on esimese esimehe asemel kohtu juhtimise eest vastutav; neljandaks teavitama komisjoni kord

61 Vt eespool käesoleva ülevaate II osa „Kiirendatud menetlus“, rubriik „1.2. Eelotsusetaotluses käsitletav eriti tõsine õiguslik ebakindlus“.

kuus kõikidest meetmetest, mis on selle kohtumääruse täitmiseks võetud (19. oktoobri 2018. aasta kohtumäärus komisjon vs. Poola, C-619/18 R, ei avaldata, EU:C:2018:852).

Mis puudutab Euroopa Kohtu presidendi poolt omal algatusel kohaldatud kiirendatud menetluse ja ajutiste meetmete kohaldamise taotluse suhet, siis tõdes kohtu president, et kuigi on tõsi, et Euroopa Kohtu menetluses on jätkuvalt taotlus ajutiste meetmete kohaldamiseks, võttis Euroopa Kohtu asepresident komisjoni taotletud ajutised meetmed, mida kohaldatakse kuni ajutiste meetmete kohaldamise menetlust lõpetava kohtumääruse tegemiseni. Sellest tulenevalt märkis Euroopa Kohtu president, et kui Euroopa Kohus peaks jätma tulevikus tehtavas kohtumääruses jõusse ajutised meetmed, mis on võetud seniks, kuni see kohtumäärus tehakse, on Poola Vabariik ise väga huvitatud sellest, et põhimenetlus käesolevas asjas lõppeks võimalikult kiiresti, nii et lõpetataks ajutiste meetme kohaldamine ja selles kohtuasjas tõstatatud küsimused saaksid lõpliku lahenduse. Lisaks rõhutas Euroopa Kohus, et igal juhul ei ole ajutiste meetmete kohaldamise taotluse ja kiirendatud menetluse taotluse ese ja kohaldamise tingimused samad. Käesolevas asjas siiski näib, ilma et see piiraks ajutiste meetme kohaldamise menetlust lõpetavas kohtumääruses otsuste tegemist, et kiirendatud menetluse kohaldamine on käesoleva kohtuasja laadi arvestades (eespool rubriigis „1.2. Eelotsusetaotluses käsitletav eriti tõsine õiguslik ebakindlus“ nimetatud põhjustel) põhjendatud (punktid 26–28).